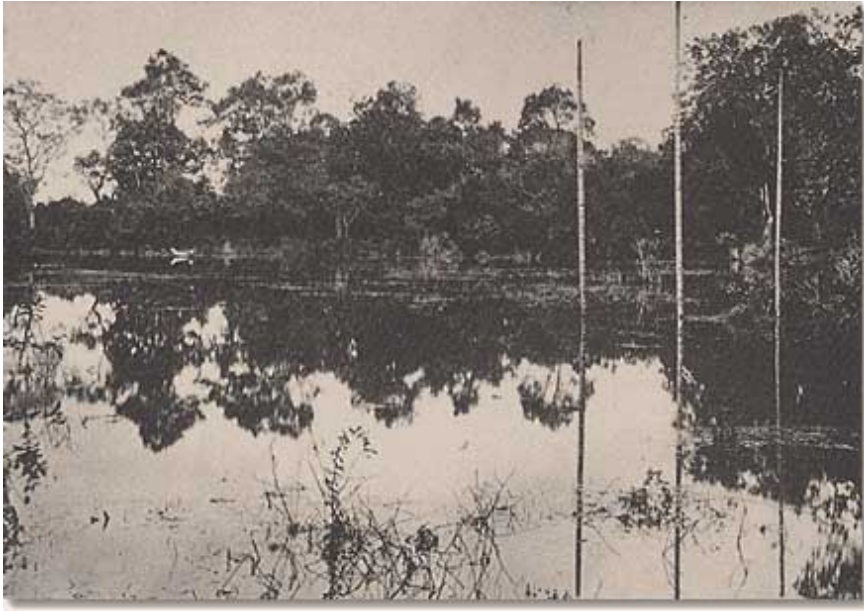

สิบปีในสวนโมกข์*

เรื่องเล่าในวัยหนุ่มของพุทธทาสภิกขุ

๑

อยู่ป่า

ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ระหว่างที่ฉันยังศึกษาอยู่ในกรุงเทพฯ ได้มีการติดต่อกับ นายธรรมทาส พานิช โดยทางจดหมายอยู่เสมอ ในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการส่งเสริมปฏิบัติธรรม ตามความสามารถ. ในที่สุดในตอนจะสิ้นปีนั้นเอง เราได้ตกลงกันถึงเรื่องจะจัดสร้างสถานที่ส่งเสริมปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะขึ้นสักแห่งหนึ่ง เพื่อความสะดวกแก่ภิกษุสามเณรผู้ใคร่ในทางนี้ ซึ่งรวมทั้งตัวเองด้วย โดยหวังไปถึงว่า ข้อนั้นจะเป็นการช่วยกันส่งเสริมความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา ในยุคซึ่งเราสมมติกันว่า เป็นกิ่งพุทธกาลส่วนหนึ่งด้วย. เมื่อไม่มีที่ใดที่เหมาะสมสำหรับพวกเราจัดทำยิ่งไปกว่าที่ไชยา เราก็ตกลงกันว่า จำเป็นที่เราจะต้องจัดสร้างที่นี้ ทั้งที่ที่ไชยาไม่มีถ้า ไม่มีภูเขาที่งดงามตามธรรมชาติเลย. และเพราะเรามีกำลังน้อย เราจะทำน้อย ๆ เพื่อผู้มีกำลังมาก เห็นตัวอย่างแล้วเกิดพอใจขึ้นมา ก็จะจัดทำกันให้แพร่หลายได้สืบไป หรืออย่างน้อยที่สุด การทำของเราอาจเป็นเครื่องสะดุดตาสะกิดใจ ให้เพื่อนพุทธบริษัทเกิดสนใจในการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม หรือรักการปฏิบัติด้วยตนเองขึ้นมาบ้างไม่มากก็น้อย. เราทำตนเป็นเพียงผู้ปลุกเร้าความสนใจ ก็นับว่าได้บุญกุศลเหลือหลายแล้ว. เมื่อตกลงกันดังนี้ ฉันก็ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ ในตอนสิ้นปี ๒๔๗๔ นั้นเอง.

ฉันพักอยู่ใน วัดใหม่ พุมเรียง อันเป็นวัดที่เคยอยู่มาแต่แรก ราวเดือนเศษก็หาสถานที่ได้ ชนิดที่ในถิ่นนั้นจะหาได้ดีไปกว่านั้นไม่ได้ แล้วพวกเราทั้งที่เป็นมิตรสหาย ๔-๕ คน ช่วยกันไปจัดทำที่พักกว่าฉันจะได้ย้ายไป

อยู่ที่นั่น ก็ตกเดือนพฤษภาคม ซึ่งฉันจำได้แต่เพียงว่า ดูเหมือนจะเป็นวันที่ ๑๒. ต่อมาในเดือนมิถุนายน ประเทศไทยก็เปลี่ยนแปลงการปกครอง. เพราะฉะนั้นปฏิทินของสวนโมกข์จึงเป็นสิ่งที่จะจดจำได้ง่ายที่สุด โดยแฝงไว้ในประโยคสั้น ๆ ว่า "ปีเดียวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง." ข้อนี้, พวกเราก็คือว่าเป็นนิมิตแห่งการเปลี่ยนยุคใหม่ เพื่อการแก้ไขสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้นเท่าที่เราจะพึงทำได้.

ท่านผู้อ่านคงจะประหลาดใจบ้างก็ได้ ในเมื่อจะได้ทราบว่าการกล่าวถึงเรื่องสวนโมกข์ในระยะ ๒ ปีแรกนั้น ก็มีแต่เรื่องเกี่ยวกับฉันเป็นส่วนมาก เพราะตลอดเวลา ๒ ปีแรกนั้น ไม่มีใครอาศัยอยู่ในสวนโมกข์เลย มีแต่ฉันอยู่คนเดียว. ยังไม่มีใครในต่างจังหวัดได้ยื่นชื่อสวนโมกข์ เพราะเราเพิ่งจัดออกหนังสือพุทธศาสนารายไตรมาส ในปีที่สองของการตั้งสวนโมกข์ กว่าจะมีภิกษุสามเณรจากที่อื่นไปเยี่ยมสวนโมกข์บ้าง ก็ตกเข้าในปีที่สาม. ฉันจึงอยู่คนเดียวตลอดเวลา ๒ ปี ทั้งในและนอกพรรษา.

การมีสวนโมกข์และการไปอยู่ที่นั่นของฉัน เป็นการกระทำที่บอกกล่าวกัน เฉพาะผู้มีความสนใจร่วมกัน แม้คนในถิ่นนั้นเองที่ไม่เข้าใจความมุ่งหมายอันแท้จริงก็มีเป็นจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะชาวไทยอิสลามซึ่งอยู่ใกล้สวนโมกข์ที่สุด บางคนคงจะเดาความหมายเอาเอง จึงในตอนเช้าที่ฉันออกบิณฑบาตวันแรก ๆ เด็ก ๆ พวกหนึ่งร้องไห้และร้องบอกกันว่า "พระบ๋ามาแล้ว ๆ" แล้วอธิบายให้ฟังกันเองว่า ฉันเป็นคนบ้าที่เขาเอาตัวมาปักเพื่อรักษาที่ป่าวัดร้างนั้น ให้ระวังให้ดี. นานตั้งหลายเดือนจึงค่อยหมดความเข้าใจเช่นนั้นอย่างสนิท.

เรื่องนี้ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องน่าขบขันอย่างเดียว ยังเป็นเรื่องที่ไปพ้องกันเข้า กับเรื่องจริงสวนใหญ่ของพวกเราอีก คือ เมื่อกิจการของคณะธรรมทาน ได้เผยแพร่ไปโดยทางหนังสือพิมพ์ทั่วประเทศ มีเพื่อนร่วมชาติอีกไม่น้อยเหมือนกัน ที่เข้าใจผิดคิดว่า การกระทำของพวกเราเป็นการชอนเร้น การหากำไรอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเอาศาสนาเป็นโลโก้. ที่คิดว่าทำเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ด้วยการเปิดเผยข้อความที่ทายกไม่ควรจะรู้ก็มารู้ จนพวกพระเณรต้องเดือดร้อนดังนี้ก็มี ที่เขียนบัตรสนทนาก็ไปยุพระผู้ใหญ่ให้เข้าใจผิดและเกลียดชังก็มี ซึ่งท่านได้กรุณาแจ้งให้พวกเราทราบ พร้อมด้วยความรู้ลึกอันจริงใจของท่าน, กว่าเราจะเข้าใจกันได้ ก็ร่วม ๑๐ ปี. แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าไม่มีผู้เข้าใจถูกมาตั้งแต่แรก, ที่จริงก็มีมากจนเหลือที่เราจะเก็บจดหมายชมเชยไว้ทั้งหมดได้เหมือนกัน,

ข้อที่ควรคิดในเรื่องที่ยอมเสียเวลานำมาเล่าสู่กันฟังนี้ อยู่ตรงที่ว่า การทำอะไรใหม่ ๆ แปลก ๆ ไปจากที่เขากระทำกันอยู่นั้น จะต้องถูกมองในแง่ร้ายบางส่วนหนึ่งเป็นธรรมดา ไม่ว่าผู้ทำจะมีกำลังและอิทธิพลมากหรือน้อย ถ้ามีอิทธิพลมากจะแตกต่างอยู่บ้าง ก็ตรงที่เขาไม่กล้าพูดซึ่งหน้าเท่านั้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่คิดจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งเป็นการปฏิวัติแก้ไขหรือรื้อฟื้นทำให้ดีขึ้น ขออย่าได้ไปเอาใจใส่กับการนิทวารร้ายของผู้เข้าใจผิด ซึ่งโลกนี้จะต้องมีเป็นธรรมดาอยู่แล้ว ทำไปด้วยสุจริตใจก็พอแล้ว ผลจักเกิดขึ้นเท่ากับการกระทำอันบริสุทธิ์ของตน. พวกเรารู้สึกล่วงหน้าไว้เช่นนั้นแล้วเหมือนกัน จึงไม่ได้เอาใจใส่อะไรมากไปกว่าความนึกสนุกสนานของผู้ที่ทํานายสิ่งใดไว้แล้ว สิ่งนั้นก็เกิดขึ้น เพื่อให้ตนกลายเป็นหมอดูที่ทํานายแม่น ๆ เท่านั้น.

เมื่อย้ายเข้ามาอยู่ในวัดร้างตระพังจิกนั้น คณะอุบาสกได้ช่วยกันสร้างเพิงที่มุงและกันด้วยจาก อยู่หลังพระพุทธรูปเก่าที่หลังคามุงสังกะสีนี้ เพื่อใช้เป็นที่พักของพระมหาเจี๊อม

ที่พักครั้งแรกที่สุดนั้น เป็นเพียงโรงพื้นดิน กั้นและมุงด้วยจากเล็ก ๆ ขนาดวางแคร่ได้ ๓-๔ แคร่ อยู่ติดกับโรงสังกะสี ซึ่งเขายกขึ้นสำหรับมุงพระพุทธรูปองค์ใหญ่องค์หนึ่งไว้ แต่ก่อนเป็นโรงเปลือย ไม่มีฝา กั้น สวมทับลงตรงโบสถ์เก่า เพื่อรักษาพระพุทธรูปเอาไว้. ต้นไม้ขนาดเขื่องมีเงาครีมี ใต้กรกกล้าเข้ามากระทั้งในแนวพัทธสีมา เนื่องจากความนานของวัดที่ร้างมาไม่น้อยกว่า ๘๐ ปี นอกจากนี้ก็ไม่มีอะไรอีก นอกจากป่าไม้ที่แน่นทึบอยู่โดยรอบ. สถานที่นี้เป็นสถานที่เมื่อฉันมาอยู่ก็ยังคงเป็นสถานที่กลัวเกรงของคนทั่วไป มีผู้ชายหลายคน แม้กลางวันแสก ๆ คนเดียวไม่กล้าไปที่โบสถ์นั้น เนื่องจากความเชื่อในทางผีศาจหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ต้นไม้และเถาวัลย์จึงพากันกำเริบ

แน่นทึบไปหมด. นอกจากบ่อน้ำเก่า ๆ พังมีพังแหล่เหลืออยู่บ่อหนึ่ง ห่างจากโบสถ์ประมาณ ๕๐ เมตร พออาศัยใช้น้ำได้บ้างแล้ว ไม่มีอะไรที่จะเรียกได้ว่า มีใช้ของมีเองเป็นเองตามธรรมชาติ.

นี่คือภาพแห่งสวนโมกข์ ในสมัย ๒ ปีเริ่มแรก ซึ่งผิดกับภาพถ่ายที่เคยนำลงในหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา หรือภาพที่ท่านจะได้เห็นในเมื่อไปเยี่ยมสวนโมกข์ด้วยตนเองในบัดนี้ อย่างที่จะเปรียบเทียบไม่ได้เลย. แต่ความเป็นจริงฉันยังรู้สึกพอใจสภาพเป็นอยู่ของสวนโมกข์เมื่อครั้งนั้นอยู่จนกระทั่งบัดนี้ ซึ่งฉันรู้สึกชดแก่ใจว่า มันได้ให้ประโยชน์บางประการแก่ฉัน ชนิดที่สวนโมกข์ในสภาพปัจจุบัน ซึ่งเตียนสะอาดมีที่พักสบาย ไม่อาจจะให้ได้เลย. เรื่องนี้เป็นหลักที่จะลืมเสียมิได้ สำหรับผู้สนใจในการฝึกฝนทางจิต.

ฉะนั้น ฉันควรจะกล่าวถึงสภาพของสวนโมกข์สมัยแรกนี้ต่อไปอีกสักเล็กน้อย, เพื่อเป็นการศึกษาสำหรับผู้ที่จะเริ่มเป็นนักฝึกฝนเกี่ยวกับทางจิตตามควร.

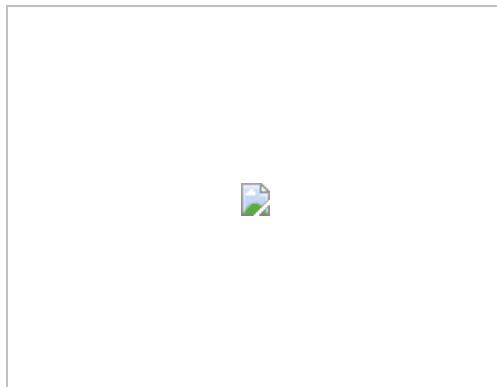
ความสะอาดหวาดเสียวชนิดใด ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเล่าไว้ในบาลีภยเกรวสูตร ม.ม. ฉันรู้สึกว่าฉันได้เสพพบกับความหวาดเสียวชนิดเดียวกันนั้นมาแล้วอย่างมีปริมาณไม่น้อย เพราะฉันก็เช่นเดียวกับท่านผู้อ่านส่วนมาก คือมิได้ชินกับป่าด้วยการกำเนิดและเติบโตในป่า. ทั้งที่ฉันได้เคยศึกษา พระบาลีภยเกรวสูตร นั้นมาแล้วก่อน แต่ไปอยู่เปลี่ยว ๆ คนเดียวเช่นนั้น ฉันก็ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ด้วยเหตุนี้ ก็มากน้อยเลย. ข้อความตอนหนึ่งแห่งพระบาลีนั้นว่า.

"...เสนาสนะอันสงัด คือป่าและป่าเปลี่ยว เป็นเสนาสนะยากที่จะเสพได้ ความสงัดเป็นของยากที่จะทำได้ ยากที่จะยินดีในการอยู่ผู้เดียว ป่าทั้งหลาย เป็นประหนึ่งว่า ได้นำไปเสียแล้ว ซึ่งใจของภิกษุผู้ยังไม่ได้สมาธิ..."

"พราหมณ์, ความคิดอันนี้ได้มีแก่เราว่า ถ้ากระไร ในราตรีอันกำหนดว่าเป็นวัน ๑๔, ๑๕ และ ๑๖ คำแห่งปิณฑารามอันถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ป่าอันถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ต้นไม้อันถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ที่ใดเป็นที่น่าพึงกลัวเป็นที่ชุกแห่งโลมชาติ เราพึงอยู่ในเสนาสนะเช่นนั้นเถิด บางทีเราอาจจะจับตัวความขลาดและความกลัวได้. พราหมณ์, เราได้อยู่ในเสนาสนะเช่นนั้นและในวันอันกำหนดไว้วัน ๆ แล้ว"

พราหมณ์, เมื่อเราอยู่ในเสนาสนะเช่นนั้น สัตว์ป่าแอบเข้ามาหรือวานกยูงทำกิ่งไม้แห้งให้ตกลงมา หรือว่าลมพัดหยักเยือกิ่งไม้ใบไม้ให้ตกลงมา ความตกใจกลัวได้เกิดแก่เรา โดยเข้าใจว่านั่นแล้วตัวความกลัว, ความคิดค้นได้มีแก่เราต่อไปว่า ทำไมหนอเราจึงเป็นผู้พะวงแต่ในความหวาดกลัว ถ้าอย่างใดเราจะหักห้ามความหวาดกลัวนั้นเสียโดยอิริยาบถที่ความหวาดกลัวนั้น ๆ มาสู่เรา"

"พราหมณ์, เมื่อเราเดินอยู่ ความกลัวเกิดมีมา เราก็อ่อนแอแก่ความขลาดนั้น ตลอดเวลานั้นเราไม่ยืน ไม่นั่ง ไม่นอน. ถ้าเมื่อเรายืนอยู่ ความหวาดกลัวเกิดมีมา เราก็อ่อนแอแก่ความขลาดนั้น ตลอดเวลานั้นเราไม่เดิน ไม่นั่ง ไม่นอน. ถ้าเมื่อเรานั่งอยู่ ความหวาดกลัวเกิดมีมา เราก็อ่อนแอแก่ความขลาดนั้น ตลอดเวลานั้นเราไม่ยืน ไม่เดิน ไม่นอน. ถ้าเมื่อเรานอนอยู่ ความขลาดเกิดมีมา เราก็อ่อนแอแก่ความขลาดนั้น ตลอดเวลานั้นเราไม่เดิน ไม่ยืน ไม่นั่งเลย..."

เพียงเท่านั้นก็แสดงว่า การสู้รบกับความหวาดกลัวอันเป็นสัญชาตญาณของสัตว์ เป็นปัญหาอันยากเย็น

เพียงไร. ความคาดคะเนอยู่ในห้องเมื่อยังอยู่ที่กรุงเทพฯ ว่าฉันจะตั้งหลักของฉันเพื่อจะแก้ปัญหาเหล่านี้ ๆ เช่นนั้น ๆ เป็นสิ่งที่ใช้อะไรไม่ได้เลย เพราะว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดนั้นไม่ได้อยู่ที่หลัก อะไรมากมายนัก แต่อยู่ที่ความมากน้อยของกำลังใจ และความช้าหรือเร็วของสติ, และความเคยชินหรือไม่เป็นส่วนใหญ่.

รสชาติของการอยู่คนเดียวในสถานที่อันสงบ และดีกสงบนั้น เป็นสิ่งที่ไม่อาจบอกให้เข้าใจกันได้ด้วยตัวหนังสือ หรือด้วยการนึกเทียบเอาจากการที่อยู่ในที่อันเป็นธรรมดาของผู้ที่ไม่เคยไปอยู่. มีอำนาจอะไรอย่างหนึ่ง ซึ่งดูเหมือนว่าได้ รับ เอากำลังใจไปเสียหมดแล้ว ตั้งแต่เมื่อเริ่มรู้สึกตนว่าได้อยู่คนเดียวในที่ที่ปราศจากการคุ้มครองแต่อย่างใด. ยิ่งเมื่อมีอะไรหวนหรือโศครามาพูดออกมา ในเวลาที่ไม่รู้สึกตัว และเพิ่งประสพเป็นครั้งแรก ย่อมเป็นการเหลือวิสัยที่จะไม่ให้เกิดการสะดุ้ง. ครั้นกำลังใจค่อยเข้มแข็งขึ้น สติค่อยรวดเร็วขึ้น ความเคยชินค่อยมากขึ้น สิ่งนั้น ๆ ค่อย ๆ กลายเป็นธรรมดาไป.

เพราะฉะนั้นต้องใช้เวลาอย่างน้อยสัก ๗ วัน สำหรับบทเรียนขั้นต้นนี้ เพื่อฝึกฝนการใช้หลักอย่างใดอย่างหนึ่ง จนกว่าจะได้ผลเป็นที่พอใจ.

บางวันฉันเดินออกมาเพื่อไปบิณฑบาตตอนเช้า, ในเขตสวนโมกข์อันกว้างใหญ่นั้นเอง กลางทางเดินแคบ ๆ ระหว่างพวงกริมสระใหญ่ฉันเคยเสียเวลายืนคอยให้นกตึกโทนตัวผู้ ที่ออกมาลี้กเลือกกลางพื้นทราย และยึดตัวสองขาจะงออดฉันเป็นคราว ๆ เสร็จธุระของมันแล้วหลีกไปเสียก่อน. มันทำอาการคล้ายกับทำทนายว่า กล้าดีก็ลองเข้ามาซิ เมื่อมันยึดตัวขึ้นสูงขนาดหน้าอกเรา ในระยะเพียง ๘-๙ เมตร ฉันซึ่งเหมือนกับท่านทั้งหลาย ก็ไม่เคยประสบพบปัญหาชนิดนี้มาก่อน ทั้งอยู่ในระยะแรกของการฝึกฝนตน ให้เป็นไปตามแนวธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าอันสูงสุด ในการที่จะทั้งไม่สู้ไม่ป้องกันตัว แต่ก็ไม่หนีและไม่กลัวไม่ถอยเช่นนี้ ท่านลองทนายดูทีหรือว่า จะให้ฉันทำอย่างไรอีก นอกจากยืนคอยว่ามันจะหลีกไปเอง.

มันมีอยู่อีกอย่างหนึ่งซึ่งควรจะนับว่าเป็นของวิเศษมาก และเคยเป็นที่พึงของฉันมามากแล้วคือ ความรักในการศึกษา อายากรู้อยากทดลอง. เมื่อกำลังใจและสติยังสมบูรณ์อยู่กับตัว ก็อยากลองไปเสียทั้งนั้น แม้ที่สุดแต่อยากลองให้เสียกัฏ กูฏ หรือให้ผีหลอก และให้ภูติหรือเปรตมาหาสนทนาปราศรัยกัน. ทั้งนี้เพื่อถือเอาเป็นโอกาสสำหรับศึกษาสิ่งเหล่านั้นด้วย และทดลองกำลังใจของตนเองด้วย.

แต่ดูเหมือนโชคไม่เคยอำนวยให้เป็นเช่นนั้นเลย ความกลัวกลายเป็นของหลอกและกลัวเปล่า ๆ ซึ่งนับว่าขาดทุนสมแก่ความโง่เขลาของตัวที่ไปกลัวมันเอง. ฉะนั้น ถ้าหากเราจะมีปัญญาหรือเหตุผลพอ ๆ แก่การรักษาตัวแล้ว เราหวังได้ก็แต่ความปลอดภัย และโอกาสแห่งการศึกษาที่ประณีตยิ่ง ๆ ขึ้นไปเท่านั้น.

สิ่งที่เคยกลัว กลายเป็นของธรรมดาเข้ามา จนบางครั้งกลายเป็นวัตถุแห่งความขบขัน และเราจะพบตัวเราเองว่า เปลี่ยนไปจนจะเป็นคนละคน และเมื่อเป็นไปโดยท่านองนี้มากเข้า อุปสรรคอันเกิดจากความกลัว ที่คอยกีดกันความเป็นสมาธิแห่งจิตก็มีน้อยเข้า และหมดสิ้นไปในที่สุดสามารถจะนั่งอยู่คนเดียวในที่โล่งในเวลากลางคืนอันสงบ โดยปราศจากเครื่องคุ้มครองอย่างใด นอกจากจีวรที่ห่มอยู่, และมีจิตแน่วไปในการฝึกฝนได้ตามปรารถนา.

ฉันเคยเข้าใจว่า เราอาจพึ่งพาสิ่งคุ้มครอง เช่นรั้วหรือกลด เป็นต้น ช่วยบรรเทาความหวาดระแวง เมื่อจะต้องนั่งอยู่คนเดียวในที่เปลี่ยว. แต่นั่นเป็นสิ่งที่ต้องขบออกกล่าวเพื่อนักศึกษาไว้ทั่ว ๆ กันว่า ไม่น่าจะใช้เลย คือเราจะไม่ได้จิตใจอันใหม่ ที่เป็นจิตใจอันปล่อยหมด, มันยังคงระแวงอยู่นั่นเอง ไม่ให้เกิดกำลังใจอันเข้มแข็งเพียงพอ. พอไม่มีสิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องอุ้มใจ ความขลาดชนิดของคนธรรมดาที่มีมาอีก.

ในป่านั้น ในตอนเที่ยงวัน มีความสงบตามธรรมชาติอีกครั้งหนึ่ง. ดูเหมือนนกจะหยุด จะมีหน้าที่เป็นผู้ให้สัญญาณระฆังพักผ่อน แล้วนกทุกตัวจับแจ้ บางตัวก็หลับเลย กระรอกก็อยู่หนึ่ง ๆ ไก่ป่าก็กแปลก สัตว์เล็กตามพื้นดินก็หลบตัวพักผ่อน เพราะเสร็จการหาอาหารเมื่อเช้านี้ เพราะความร้อนระอุของเวลาเที่ยงวันบ้าง. ความเงิบสงบเข้ามาแทนที่ ซึ่งบางครั้งลมก็ไม่มีพัด ทำให้เกิดความสงบเงิบทำนองเดียวกับเวลาดีกสงบ. ภิกษุผู้ไม่มีกังวลด้วยอาหารมือที่สองคือเพล ย่อมมีโอกาสหาความสงบสุขได้ในตอนนี้อีกครั้งหนึ่งเป็นพิเศษ ในเมื่ออยู่ในป่าเช่นนั้น ซึ่งฉันถือว่าเป็นสิ่งที่น่าเสียดายมากเหมือนกัน ถ้าหากเราไม่ได้คุ้นเคยกับธรรมชาติอันนี้.

แต่ในบางครั้ง เมื่อเรากำลังสงบอารมณ์กันอยู่เช่นนี้ มีเสียงกึกก้องเจ็วจ้าวดังขึ้นระงมไปหมด ซึ่งฉันเคยสังเกตรู้สึกว่ามันช่างเป็นเสียงที่แสดงให้ระวังอันตราย หรือบอกเหตุอันตรายเอาจริง ๆ. ทั้งนี้มิใช่เพราะสัตว์เหล่า

นั่นพากันตื่นจากการพักผ่อน เพราะวานกจะปุดยังไม่ได้ส่งสัญญาณบอกเวลาบ่ายเลย. แต่ว่าได้มีอันตรายจริง ๆ คือ มีนกใหญ่บางชนิด ซึ่งเป็นนกตระกูลนกอินทรีได้ผ่านเข้ามา. ตลอดเวลาที่นกพวกนี้ยังอยู่ สัตว์เหล่านั้นเป็นไมยอมหยุดร้อง. ที่สวนโมกข์เรามีกระรอกกว่า ๔๐ ตัว และนกเล็ก ๆ นานาชนิดนับไม่ถ้วน ไก่ป่าฝูงใหญ่เหล่านี้ทั้งหมดช่วยกันตะเบ็งเสียง เป็นที่บอกให้รู้กันอย่างทั่วถึง ให้ระวังอันตราย ฟังดูแล้วใคร ๆ ก็ย่อมรู้สึกว่าเป็นเสียงขอความช่วยเหลืออยู่ชัดเจนทีเดียว ความสะดุ้งจะมีได้อีกครั้งหนึ่ง สำหรับผู้ที่ไม่เคยผ่านมาก่อน.

ถ้าเหตุการณ์พิเศษเช่นนี้ไม่มี ก็จะเจียบสงัดไปจนถึงบ่าย จนกว่านกจะปุดจะให้สัญญาณอีกครั้งหนึ่ง การเคลื่อนไหวค่อยมีขึ้นทีละตัวสองตัว จนเป็นป่าที่ตื่นอยู่ตามปรกติ.

เดือนหงายแจ่มคืนหนึ่ง ดึกมากแล้ว ฉันตื่นขึ้นด้วยเสียงดังกับ ๆ อยู่ใกล้ ๆ ค่อย ๆ ลุกนั่งฟังดู แหวกผ้าบังช่องหน้าต่างมองไปตามเสียงเห็นหมู่ป่าสีห้าตัวด้วยกัน กำลังกินอะไรอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม ในระยะห่างออกไปจากที่พักเพียง ๘-๙ เมตร ไม่เป็นภาพที่นวลแล้ว แต่น่าดูมากกว่า. และคงเป็นหมู่ป่านี้เอง ที่เคยวิ่งกระโจนไปสนับป่าครั้งหนึ่งในเมื่อฉันเปิดประตูออกมาในตอนใกล้รุ่ง.

กระจงแม่ลูกอ่อน นกค่อมแม่ลูกอ่อน ซึ่งบางทีเดินตามกันเป็นทางเหล่านี้เป็นสิ่งที่น่าเอ็นดูมากในตอนเย็น ๆ. นกบางชนิดร้องเหมือนแกล้งว่ามีทั้งกลางวันและกลางคืน. บางตัวก็สวยงาม จนแทบไม่น่าเชื่อว่าเป็นฝีมือของธรรมชาติล้วน ๆ โดยปราศจากความช่วยเหลือของพระเป็นเจ้า คินฝนตกที่ซุมที่สุดก็คืองูกะปะ ซึ่งกัดมีพิษเจ็บมากและเปื่อยลามจนนิ้วหลุดหรือหงิกงอไป. และสิ่งที่ซุกซมทุก ๆ คินก็คือยุง. เหล่านี้แหละคือธรรมชาติที่ให้บทเรียนอันไม่รู้จักเบื่อหลายอย่างหลายประการ.

ในตอนแรก ๆ ที่จากชีวิตในหมู่บ้านไปเป็นชีวิตป่าของฉัน ทุกสิ่งทุกอย่างช่างมีอะไรให้คิดให้นึก จนเกิดความรู้สึกใหม่ ๆ ขึ้นมากหลายเหลือที่จะขีดเขียนไว้หมดสิ้นได้. ภาพอันเต็มไปด้วยความหมายลึก ๆ และปัญหายาก ๆ เหล่านี้ ธรรมชาติมิให้โดยพร้อมมูล ก็แต่เมื่อสถานที่นั้นยังมีได้ถูกดัดแปลงแก้ไข ให้ผิดไปจากธรรมชาติเดิม แม้แต่น้อยเท่านั้น ครั้นสวนโมกข์ถูกดัดแปลงแก้ไขมาเรื่อย ๆ ทุก ๆ ปี หลายปีเข้าก็หย่าขาดกันกับธรรมชาติบางประการ ที่เคยให้บทเรียนอันแสนเผ็ด จนในบัดนี้ นับว่าสวนมากที่สุดก็ให้แต่ความเยือกเย็นสบายเท่านั้น ไม่สู้มีบทเรียนอันกระทบความคิดนึกตรึกตรองเท่าใดนัก ในการที่จะศึกษาจากธรรมชาติแท้ ๆ เพราะเรามีบทเรียนจากการศึกษาเล่าเรียนอย่างอื่นมาแทนที่มากเข้า

กลางคืนทุกสิ่งทุกอย่างพากันหลับจริงหรือ? ข้อนี้ไม่มีความจริงเลยแม้แต่น้อย จากการศึกษาด้วยธรรมชาตินั่นเอง เราจะรู้สึกว่า กลางคืนเสียอีกเป็นเวลาของโลกตื่นที่สุด แต่ว่าเป็นความตื่นอย่างประณีตเหลือเกิน.

เมื่อจะมองดูกันในแง่ของสัตว์นานาชนิดก็พบว่า มีสัตว์ที่ตื่นและทำงานไม่น้อยกว่ากลางวัน วิ่งว่อนเอาจริงเอาจึงไม่น้อยกว่ากลางวัน เว้นเสียแต่มนุษย์ของโลกและสัตว์บางประเภทเท่านั้น ที่ดูเหมือนว่าหลับเอาเสียจริง ๆ ส่วนมนุษย์ของธรรมะนั้น กลางคืนเป็นเวลาตื่นที่สุด เพราะว่ากลางวันความรู้สึกของจิตมักจะถูกริบไปเสียในด้านต่าง ๆ จนแทบจะหมดสิ้น ด้วยสิ่งอันรบกวน หรือยากที่จะดึงลงสู่อารมณ์อันสงบ ครั้นตกลับกลางคืน ความว่างได้มีขึ้นอย่างสดชื่น ความแจ่มใสของจิตแหลมคมยิ่งกว่ากลางวัน ในภายในจึงรุ่งเรืองไปด้วยความสว่างของการมองเห็นสิ่งที่สว่างบางสิ่ง เป็นจิตที่ตื่นอยู่อย่างสดชื่นยิ่งนัก แม้จะหลับก็หลับชนิดที่ตื่นอยู่ทุกเมื่อ พร้อมทั้งจะรู้สึกสิ่งทั้งหลาย ตรงตามที่เป็นจริงอยู่เสมอไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย. ครั้นตกลับกลางวัน มีเรื่องที่จะทำ มีแขกที่จะต้องต้อนรับมีผู้อื่นที่ต้องช่วยเหลือสงเคราะห์ ความเหน็ดเหนื่อยนั้นได้ทำให้มีความมีนชาอ่อนเพลียไป จนมีดมัวคล้ายกับความหลับ ซึ่งผิดกับความแจ่มใสอันจะมีได้ในตอนที่ตกลับสว่างไปแล้ว.

ด้วยเหตุนี้ ฉันจึงเห็นว่ากลางคืนนั้น ธรรมชาติไม่ได้หลับไปอย่างโลกเลยช่างตรงกันข้าม เหมือนลักษณะอื่น ๆ ที่ตรงกันข้ามระหว่างธรรมกับโลกนั้นเหมือนกัน. สัตว์เล็ก ๆ บางชนิดเสียอีกตื่นอยู่อย่างแจ่มใส โดยเฉพาะปลวกกลางคืนวิ่งไวรวดเร็วยิ่งกว่ากลางวันเป็นอันมาก แต่มันจะเป็นสัตว์ของธรรมด้วยหรืออย่างไรนั้น ไม่ทราบ. แต่มนุษย์ของโลกนี้เป็นที่แน่นอนอย่างหนึ่งว่า ในเวลากลางคืนนั้นไม่ได้ตื่นอยู่ด้วยธรรมแล้ว ซ้ำกลางคืนก็ยังไม่ตื่นยิ่งขึ้นไปอีกด้วย ด้วยเหตุนี้เองกระมัง โลกจึงไร้สันติภาพอันถาวร ชนิดที่เรากำลังเรียกร้องหา.

การอยู่คนเดียว ไม่มีอะไรจะดีไปกว่า ใช้เวลาในการฝึกฝนบทเรียนของการตื่น และการควบคุมการตื่นของตนให้นุ่มนวล จนอาจคล้อยตามความต้องการของ

พระเงื่อม พานิช ภาพเมื่อแรกอุปสมบท พระอุปัชฌาย์ตั้งฉายาให้ว่า "อินทปญฺโญ" อันหมายถึง "ผู้มีปัญญาอันยิ่งใหญ่"

ตนได้ทุกเมื่อ.

เมื่อการอยู่ป่าคนเดียวของผู้ใด ลมร่องลมรอยเป็นปรกติ จิตย่อมผันแปรไป มีลักษณะง่ายแก่การเป็นสมาธิ ตั้งครี้งตั้งค่อนเสียแล้ว และมีสมาธิบางประเภท ที่เป็นของเล่นสนุกของเด็ก อีกเหลือหลายที่จะหาได้ง่าย ๆ เพราะความเป็นของง่าย แก่การเป็นสมาธิของจิตนั่นเอง, ปลาเล็ก ๆ มาตอมวนเวียนกันอยู่เป็นกลุ่ม ในวงสี่เหลี่ยมอ่อน ของฝาบาตรทองเหลือง ที่ใส่ข้าวสุกทิ้งลงวางไว้ในน้ำตื้น ๆ ให้มันกิน. ด้วยการเพ่งดูเล่น ๆ เพียงชั่วประเดี๋ยว ก็สามารถที่จะติดตามไปเพ่งดูเล่นได้ตลอดหลาย ๆ คืบ มีการขยายเป็นภาพเล็กภาพใหญ่ที่เคลื่อนไหว เป็นของราวกะว่ามีจิตใจเช่นเดียวกันซึ่งฉันสมัครเรียกว่า "สมาธิเล่นสนุกของเด็ก" แต่ก็เป็นการทำนองเดียวกับสมาธิจริงของผู้ใหญ่อยู่หลายประการ ผิดกันก็แต่ถือเอาของเล่น ๆ ตามธรรมชาติ ใกล้เคียง ๆ และนอกแบบแผนเช่นนั้นเป็นอารมณ์สำหรับลองเล่นดูเท่านั้น. ถ้าหากถือเอาอาการเช่นนี้เป็นของเล่นอยู่เสมอ ไม่นานนักของที่ยากก็จะลดลงมาหา เป็นของง่าย ขึ้นอย่างไม่น่าเชื่อ.

การอยู่คนเดียว แม้ในทางปริยัติหรือค่อนไปทางปริยัติ ก็ยังเป็นที่น่าพอใจเป็นผลดียิ่งเหมือนกัน. การอ่านข้อความในพระไตรปิฎก ส่วนมากที่กรุงเทพฯ ได้รสชาติจับใจน้อยกว่าในที่สงบในป่าตั้ง ๔-๕ เท่าตัว. และฉันอาจกล่าวได้ว่า เฉพาะบางเรื่องอ่านในที่อึดแอจะไม่ได้เรื่องจนใช้ประโยชน์ไม่ได้เลยก็มีไม่น้อย.

การขบข้อความบางอย่างหรือส่วนมากที่สุด ทำในป่าขบได้เป็นคั่งเป็นแควติดต่อกันเป็นสาย การเขียนก็รู้สึกว่ามีชีวิตจิตใจยิ่งกว่ากัน แต่จะเป็นของเฉพาะคนหรือไม่นั้น เราจะต้องคอยสังเกตกันสืบไป.

เมื่อพูดถึงเรื่องรสใหม่ ๆ แปลก ๆ ในทางจิตแล้ว เป็นอันเชื่อได้ว่า เราจะหาจากที่ที่อยู่กันอึดแออย่างในกรุงเทพฯ นั้นไม่ได้โดยแน่นอนแม้ที่สุดแต่ดินฟ้าอากาศก็ยังไม่อำนวยเสียเลย เพราะบรรยากาศของความอึดแอเยียดและตลอบบอวลไปด้วยกระแสจิตอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งแตกต่างตรงกันข้ามทีเดียว.

ฉะนั้น เรื่องสถานที่จึงเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งเหมือนกัน. และทั้งนี้เป็นเรื่องที่เราจะต้องศึกษาจากธรรมชาติโดยตรง ซึ่งฉันได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า เป็นเรื่องที่มีแต่ในเมื่อเราจัดการเป็นอยู่ให้ใกล้เคียงธรรมชาติให้มากที่สุดเท่านั้น และฉันเคยผ่านมา เมื่อตอนแรก ๆ ของการจัดสวนโมกข์ขึ้น ซึ่งต่อไปข้างหน้า เราจะถือเป็นหลักอันหนึ่งสำหรับจัดสถานที่แห่งใหม่ ๆ ให้ใกล้เคียงธรรมชาติที่สุดอยู่ได้ตลอดกาลนาน โดยแยกเรื่องอันเกี่ยวกับหนังสือ การโฆษณา หรือการรับแขกออกไปเสียให้เด็ดขาดจากสถานที่เช่นนี้

▶ ตอน ๑ ๒๓๔๕๖๗

*บทความนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา เมื่อปี ๒๔๘๖ และได้มีการพิมพ์ใหม่อีกอย่างน้อย ๔ ครั้ง และขอขอบคุณไม่ลืมนึกถึงกันนัก เมื่อจะตีพิมพ์ใหม่ในครั้งนี้ ได้ไปเรียนปรึกษาท่านผู้เขียน ท่านพอจะให้ชื่อว่า "สิบปีในสวนโมกข์" ดังที่ปรากฏอยู่นี้ ส่วนเนื้อเรื่องภายในคงไว้ตามเดิมทุกประการ

และเนื่องจากบทความมีขนาดยาวมากจึงได้จัดแบ่งเป็น ๗ ตอน เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเข้าชม -- กลุ่มพุทธทาสศึกษา

ชีวิตและผลงาน > สิบปีในสวนโมกข์ ตอน ๑ อยู่ป่า

หน้าแรก | ข่าว-กิจกรรม | ▶ชีวิตและผลงาน | บทความ | แฟ้มภาพ | วาทะพุทธทาส | กลุ่มพุทธทาสศึกษา | จุดเชื่อมต่อ

สมุดเยี่ยม | แนะนำหน้าให้เพื่อน | Site Map

กลุ่มพุทธทาสศึกษา ตู ๒๘ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๑๐
e-mail : info@buddhadasa.org

สิบปีในสวนโมกข์*

เรื่องเล่าในวัยหนุ่มของพุทธทาสภิกขุ

๒

ทรัพย์สินสมบัติ

เมื่อพูดถึงสิ่งของหรือทรัพย์สินสมบัติ นั่นก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ต้องศึกษา. ในขั้นแรกของการอยู่ที่นี้ ฉันมีทรัพย์สินสมบัติแต่เพียงบาตร ๑ ใบ มีฝาทองเหลืองชนิดดักน้ำฉันได้ กับถังดักน้ำเล็ก ๆ จากบ่อน้ำใบหนึ่ง และจีวรเท่าที่จำเป็นจะต้องมีเท่านั้น. กับมีตะเกียงน้ำมันมะพร้าวทำด้วยแก้วที่ใช้ดีมน้ำดวงหนึ่ง จุดที่หน้าพระพุทธรูปเป็นประจำ. จะไปไหนเมื่อไรก็ได้ไม่ต้องปิดประตู ไม่ต้องใส่กุญแจ ไม่ต้องสงสัยใคร เพราะมีคนเดียวจะกลับมาเมื่อไรเวลาไหน ก็ไม่มีห่วงโดยทุก ๆ ทาง. ไม่มีอะไรที่จะต้องดูแลรักษา, ไม่มีเรื่องที่จะต้องรับผิดชอบอย่างใดกะใคร, รู้สึกว่ามีตัวเพียงตัวน้อย ๆ และเป็นอิสระเหมือนนก ความคิดนึกเกลี้ยงเกลา ไม่คิดนึกอะไรเลยก็ได้ มีแต่ความเบาสบายซึ่งยากที่จะบอก. และทำความเข้าใจให้เสมอไม่มีเบื่อ เหมือนดื่มน้ำที่จิตสนิทดี. นับตั้งแต่เกิดมา เท่าที่จำได้ไม่เคยมีความเบาสบายเหมือนไม่มีเนื้อตัว เหมือนเมื่อมาอยู่ตามแบบนี้เลย.

ความพอใจในความเป็นเช่นนี้ที่เกิดขึ้น มีมากพอที่จะหักห้ามความกังวลถึงอนาคต เชื่อแนในตัวเองว่าตัวอาจหาความสุขหรือความพอใจให้แก่ตัวเองได้โดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับใคร หรือรบกวนใคร. มีความคิดอุทริไปถึงว่า สามารถจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้คนเดียวก็ได้ หรืออยู่ได้โดยไม่ต้องติดต่อกับใคร เช่นเดียวกับพวกที่อยู่หิมาลัยนั้นเหมือนกัน.

ครั้งต่อมามีทรัพย์สินสมบัติเพิ่มขึ้น เมื่อคิดออกหนังสือพิมพ์พุทธศาสนา ทำให้ต้องมีกระดาษดินสอ และหนังสือบางเล่ม, ความรู้สึกในใจก็กระทบกันเป็นคราว ๆ. บางทีหนังสือนั้นยืมเขา จะไปไหนต้องเก็บ ต้องปิดหีบ ปิดประตู กระทั่งใส่กุญแจทิ้งไว้ กลับมายังเรียบร้อยดีอยู่ก็เบาใจ. มีคราวหนึ่งไปธุระค้างคืน กลับมาทันขณะที่ปลวกขึ้นมาพอลงกองหนังสือพอดี. หนังสือเหล่านั้น เป็นพระไตรปิฎกบางเล่ม ที่ขอยืมมาจากวัดแห่งหนึ่ง ซึ่งเวลานั้นยังไม่มีของคณะธรรมทานเอง, ถ้าปลวกกัดกินทำให้ของเขามาขาดไป จะเป็นเรื่องยุ่งไม่น้อย และสมน้ำหน้าทีสุดริเป็นพระบ้าน ในเมื่อตนมีความเป็นอยู่อย่างพระป่า

เหล่านี้คือเรื่องที่ความคิดสองฝ่ายกระทบกันบ่อย จนบางครั้งจะเลิกล้มความคิดที่จะทำการเกี่ยวกับหนังสืออีกต่อไป. ในที่สุดความคิดทั้งสองฝ่ายก็รู้จักประนีประนอมกันได้เอง. อันผลแห่งการประนีประนอมนั้น เนื่องมาจากการที่เคยพบความเป็นอยู่ที่เบาสบาย เพราะไม่มีทรัพย์สินสมบัติอะไรในนั้นอีกด้วยเหมือนกัน แม้ว่าความเป็นอยู่ที่ไร้สิ่งของ จะทำให้พบความเบาสบายชนิดใหม่ขึ้นก็ตาม แต่ก็เป็นการรู้จักอันหนึ่งที่ทำให้รู้ว่า สิ่งนั้นเกิดมาจากการเสียสละและไม่ยึดถือ.

การไม่ยึดถือนั้น นอกจากจะเกิดมาจากการไม่มีอะไรจะยึดถือแล้ว ยังเกิดมาจากการที่เราไม่ยึดถืออีกส่วนหนึ่งด้วย แม้จะมีอะไรเป็นสมบัติของตนอยู่ก็ตาม. ฉะนั้น การที่จะมีอะไรบ้าง เท่าที่จำเป็นแก่การที่จะบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่น ให้กว้างขวางออกไป โดยตนไม่ต้องยึดถือไว้เป็นเครื่องหนักใจนั้น จะเป็นสิ่งที่ทำได้หรือไม่ เป็นเรื่องที่นำลงดู.

เมื่อความคิดซึ่งเป็นเหมือนการทำพินันเกิดขึ้นเช่นนี้ ความกล้า และความสนุก ในการที่จะรับภาระหรือรับผิดชอบบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งเป็นการผูกมัดอยู่บ้างก็เกิดขึ้นมาเอง. เมื่อความคิดอีกฝ่ายหนึ่งเสนอขึ้นมาว่า ไม่ยอมเสียสละความสุขที่ได้พบใหม่ ๆ นั้น อีกฝ่ายหนึ่งก็หาทางประนีประนอม โดยจะไม่ให้เสียไปทั้งสองฝ่าย, ในที่สุดก็ปรากฏว่ามั่นรู้จักเอาไว้ได้ทั้งสองสถาน ก็เพราะความที่เคยยังรู้ถึงรสของการสละหมดในเบื้องต้นมาแล้ว เป็นความรู้อันสำคัญ, รู้จักปล่อยวางสิ่งนั้น ๆ ในคราวที่มันจะต้องเพิ่มเข้ามาใหม่ ไม่เหมือนกับครั้งที่ยังไม่เคยพบการสละมาก่อนซึ่งรู้จักแต่จะยึดถืออย่างเดียว.

แต่อย่างไรก็ตาม ความจริงยังคงมีอยู่ว่า การไม่ข้องแวะกับการทำประโยชน์ผู้อื่นเสียเลยนั้นมีความสุขมากกว่า หรือจะเป็นเพราะมนุษย์เรา มีหนี้ธรรมชาติอย่างหนึ่งอย่างใดติดตัวมา เช่นเราเองกว่าที่จะมาเป็นได้อย่างนี้ ก็ต้องเนื่องจากการเสียสละของคนชั้นก่อน ๆ ที่ไม่เห็นแก่ตัวตายเดี่ยวมาแล้วเหมือนกัน มนุษย์เราจึงกล้าเสียสละประโยชน์สุขของตนเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่นบ้างเป็นธรรมชาติในใจ.

เพราะฉะนั้น การบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นโดยไม่เสียประโยชน์ตนไปมากนัก จะทำกันอย่างไรนั้น เป็นปัญหาที่ต้องพยายามแก้. และฉันขอตอบด้วยการกล่าวรับรองในที่นี้ว่า ไม่มีทางอื่นใดดีไปกว่าการหลีกเลี่ยงไปบำเพ็ญชีวิตสันโดษ ไร้ทรัพย์สินสมบัติโดยประการทั้งปวงเสียสักคราวหนึ่งก่อน ซึ่งในที่สุดจะพบคำตอบพร้อมทั้งได้สมรรถภาพแห่งจิต ชนิดที่จะปฏิบัติงานอันแสนยากนั้นได้ดีจริง ๆ.

ผู้สมัครจะศึกษาอบรมในทางจิต จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องผ่านสิ่งนี้มาด้วยสติสัมปชัญญะ และการคอยสังเกตกำหนดอันประณีตให้มากที่สุดที่จะทำได้. เพราะว่าความรู้ที่ได้มาจากการเคยผ่านมาทางจิตใจของตนเอง กับความรู้ที่คาดคะเนเอาตามหลักเกณฑ์ในตำรานั้น ยิ่งไกลกันอยู่ไม่น้อย. เพราะฉะนั้น ขอเตือนเพื่อนนักศึกษาที่กำลังทำบทเรียนขั้นนี้ด้วยกันว่า เรื่องอันเกี่ยวกับการมีทรัพย์สินสมบัติหรือ ไม่มีนี้ เป็นเรื่องที่จะต้องผ่านไปให้ดีที่สุดคือให้ละเอียดลออที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในการออกฝึกฝนทดลองของตน.

กุฎิหลังแรกที่จัดสร้างขึ้นในสวนโมกข์ที่พุมเรียง
เพื่อให้พระมหาเจี๊ยมมีสถานที่สะดวกแก่การเขียนหนังสือ
ท่านพักอยู่ที่นี้ประมาณ ๑๐ ปี
ผลงานเขียนที่สำคัญๆ ทั้งตามรอยพระอรหันต์
และพุทธประวัติจากพระโอษฐ์ เขียนขึ้นขณะพักที่กุฎิหลังนี้

เพราะมีงานหนังสือและหนังสือพิมพ์เกิดขึ้น เพราะมีแขกทั้งที่เป็นบรรพชิตและฆราวาสเพิ่มขึ้น ความเป็นอยู่ในสวนโมกข์ก็เปลี่ยนไป จากการเป็นอยู่สำหรับคนโดดเดี่ยว มาเป็นการเป็นอยู่อย่างหลายคน หรือเกี่ยวข้องกับคนหลายคน.

ในที่สุดทำให้ต้องสร้างกระต๊อบสำหรับพระเถระมาใหม่ และกระต๊อบทำงานหนังสือ ที่อาจวางใจเรื่องปลวกหรือขโมย, มีเครื่องใช้สอยสำหรับหลายคน ทั้งยามปรกติและยามเจ็บไข้ มีที่รับแขกและมีการร่วมมือบางสิ่งบางอย่างกับวัดวาอารามอื่น ๆ. ความเป็นอยู่และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปหรือต้องตั้งเพิ่มขึ้นใหม่ ให้เหมาะสมแก่เหตุการณ์ที่ค่อยเปลี่ยนแปลงมา. และที่สำคัญที่สุดก็คือ เมื่อหาสมาชิกการปฏิบัติธรรม ตามอุดมคติของเราจากที่อื่น ๆ ไม่ค่อยจะได้ ก็เป็นเหตุให้ต้องสร้างสรรคขึ้นเอง ด้วยการอบรมพระเถระชุดที่เล็ก ๆ ลงไปอีกชั้นในสถานที่นี้พร้อม ๆ กันไปทั้งสองทาง เพื่อการงานอันสมบูรณ์และทันสมัยในอนาคต. อันนี้ทำให้มีเรื่องหรือภาระเพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่ง และมีระเบียบการเป็นอยู่อีกแบบหนึ่ง ซึ่งค่อย ๆ สอนให้รู้ใหม่ ๆ ขึ้นอีกว่า ต่อไปจะต้องทำกันอย่างไรรจึงจะเรียบร้อยราบรื่นไปด้วยดี.

รวมความว่า การจัดตั้งสำนักส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแก่ผู้ปฏิบัติธรรมนั้น ย่อมมีวิธีการโดยเฉพาะของนั่นเอง เช่นเดียวกับกิจการอย่างอื่นซึ่งก็มีวิธีการเฉพาะอีกอย่างหนึ่ง ฉะนั้นใดก็ฉะนั้น.

พวกเราดำเนินกิจการอันนี้ในฐานะเป็นของใหม่ และไม่เคยเห็นตัวอย่างที่แน่นอนมาก่อน จึงเป็นการศึกษาทดลองเต็มที่พร้อมกันไปในตัว มีทั้งงานที่ทำส่วนตัว และทั้งงานเผยแพร่เพื่อผู้อื่น ที่เป็นการสื่อสาร เพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้หรือให้ความรู้โดยตรงด้วยอีกส่วนหนึ่ง ตามมาภายหลัง. ในตอนแรกที่ยังไม่เป็นรูปร่างชัดเจน ยังแยกกันไม่ออก ก็มีหลายอย่างที่รวมอยู่ในสวนโมกข์ ซึ่งต่อมาได้แยกกันเด็ดขาดกับ สำนักงานคณะกรรมการ และหอสมุดธรรมทาน ซึ่งตั้งอยู่ในที่อีกแห่งหนึ่งที่ตำบลตลาด คนละตำบลละตำบลพุมเรียง อันเป็นที่ตั้งของสวนโมกข์มาแต่เดิมและห้องธรรมทานสมัยแรก ๆ.

ข้อนี้ควรจะเป็นที่สังเกตของท่านที่มีความสนใจในเรื่องนี้บางท่านไว้ด้วยว่า ถ้าจะมีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมและเผยแพร่การปฏิบัติธรรมขึ้นใหม่ในที่ใด ควรจัดรูปงานแบ่งแยกกันไปเด็ดขาด และมีเจ้าหน้าที่ให้เพียงพอแก่แผนกของงานไปตั้งแต่ต้นทีเดียว จะได้ผลรวดเร็วทันใจ.

▶ ตอน ๑ **๒ ๓๔๕๖๗**

*บทความนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา เมื่อปี ๒๔๘๖ และได้มีการพิมพ์ใหม่อีกอย่างน้อย ๔ ครั้ง และข้อความไม่สู้จะตรงกันนัก เมื่อจะตีพิมพ์ใหม่ในครั้งนี้ได้ไปเรียนปรึกษาท่านผู้เขียน ท่านพอใจจะให้ชื่อว่า "สิบปีในสวนโมกข์" ดังที่ปรากฏอยู่นี้ ส่วนเนื้อเรื่องภายในคงไว้ตามเดิมทุกประการ

และเนื่องจากบทความมีขนาดยาวมากจึงได้จัดแบ่งเป็น ๗ ตอน เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเข้าชม -- กลุ่มพุทธทาสศึกษา

[ชีวิตและผลงาน](#) > สิบปีในสวนโมกข์ ตอน ๒ ทรัพย์สินสมบัติ

[หน้าแรก](#) | [ข่าว-กิจกรรม](#) | [ชีวิตและผลงาน](#) | [บทความ](#) | [แฟ้มภาพ](#) | [วาทะพุทธทาส](#) | [กลุ่มพุทธทาสศึกษา](#) | [จุดเชื่อมต่อ](#)

[สมุดเยี่ยม](#) | [แนะนำหน้านี้ให้เพื่อน](#) | [Site Map](#)

Buddhadasa.org

กลุ่มพุทธทาสศึกษา ตู ๒๗.๓๘ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๑๐

e-mail : info@buddhadasa.org

ลิปปีในสวนโมกข์*

เรื่องเล่าในวัยหนุ่มของพุทธทาสภิกขุ

๓

สหธรรมิก

ในปีที่สาม ฉันเริ่มมีเพื่อนที่อยู่ร่วมจำพรรษาด้วยหนึ่งรูป เป็นสองรูปด้วยกัน สำหรับภิกษุรูปนี้ ฉันนึกว่ามีข้อความบางอย่างที่ควรเขียนไว้เป็นที่ระลึก. ชื่อ ใหม่ ฉายา สาสนปโชโต นามสกุล ทุมสทาน เป็นชาวภาคอีสาน จังหวัดชัยภูมิ อยู่ด้วยกันเรื่อย ๆ มาหลายปี จนป่วยและกลับไปมรณภาพที่บ้าน. เมื่อมาอยู่สวนโมกข์ ได้เดินเท้ามาตลอดทาง มีความเข้มแข็งอดทนผิดธรรมดา ซื่อตรง เปิดเผย เหมาะสมแก่การเป็นนักปฏิบัติธรรมทุกประการ ไม่เป็นเปรียญ ไม่มีนักธรรมเอก แต่ฉันรับเอาไว้เป็นพิเศษด้วยความเลื่อมใส และปรากฏว่าทุกคนก็เลื่อมใส และทำให้ฉันเข้าใจได้ดีในข้อที่ว่า พวกที่รอบรู้กระทั่งจบพระไตรปิฎกในกาลก่อน ๆ กลับมาเลื่อมใสในพระบางรูปที่ไม่มีความรู้ปริยัติเลยนั้น หมายความว่าอย่างไรกัน. คนพวกนี้มันขาดอารมณ์ สม่่าเสมอ ตรงและจริงทุกประการ เมื่อมีภูมิทางปริยัติน้อย ก็ขยันศึกษาไต่ถาม อดทนต่อคำสั่งสอน นานเข้ารู้อะไรที่ต้องการอย่างพอตัวเหมือนกัน สงบเสงี่ยม ไม่พูดหรือพูดน้อย เทศน์ไม่เป็นแต่น่าฟังมากที่สุด ยิ่งอยู่ด้วยกันนาน ยิ่งเห็นว่ามึศีลเป็นที่ไว้ใจ. ซึ่งทำให้ฉันคิดว่าคุณธรรมชนิดนี้ เป็นสิ่งที่เพียงพอแล้ว แม้สำหรับที่จะให้เทวดานูชา.

ฉันเองรู้สึกว่ามีคนชนิดนี้เพียงคนเดียวก็พอแล้วสำหรับสวนโมกข์ที่จะมีนามว่าเป็นสำนักปฏิบัติธรรม ทำให้นึกต่อไปว่า เป็นโชคดีมากที่พอมีเพื่อนเป็นคนแรกก็เป็นทีพอใจถึงเพียงนี้, และนึกต่อมาในตอนหลังว่า การที่มีภิกษุจำกัดรับเฉพาะผู้ที่เป็นเปรียญและนักธรรมเอกนั้น คงไม่ให้ผลสมตามตั้งใจเสียแล้ว แต่ก็จิตใจที่ไม่รู้จะทำอย่างไรเลยถือเป็นหลักกันขึ้นใหม่ว่า ฉันมีสิทธิ์ที่จะรับบุคคลพิเศษเป็นสวนตัว ต่างหากจากคณะธรรมทานอีกสวนหนึ่งด้วย.

ในเรื่องนี้ท่านที่สนใจในการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมเช่นนี้ คงยินดีฟังไว้สำหรับเป็นเครื่องมือพิจารณาในการ

วางกฎเกณฑ์บางอย่าง เพราะว่าจะไม่วางหรือไม่มีหลักเสียเลยก็ได้, หรือวางผิดก็ได้ อีกเหมือนกัน.

ข้อสังเกตที่อยากจะขอแนะนำไว้อย่างหนึ่งก็คือว่า ข้อที่ท่านกล่าวไว้ว่า ต้องอยู่ร่วมกันนาน ๆ จึงจะรู้ว่าเขาเป็นคนดีหรือไม่ดีนั้น เป็นความจริงยิ่งนัก. และอันนี้เอง เป็นความยุ่งยากลำบากสำหรับการวางกฎเกณฑ์และการตัดสินใจว่าควรรับไว้เป็นพิเศษหรือไม่. ฉะนั้นถ้าทำได้และเป็นทางดีที่สุด ก็จงเลือกรับแต่ผู้ที่เคยพบเคยเห็นกันมานานแล้ว หรือเป็นศิษย์ที่เติบโตขึ้นมาในสำนักของตนเอง หรือของเพื่อนฝูงที่ไว้วางใจได้ในความคิดความเห็น รวบรวมเอามาฝึกฝนให้เป็นเวลานาน ๆ จะเป็นวิธีที่เบาสบายที่สุด. และทั้งการอบรมจิตใจแบบนี้ก็เป็นเวลานานปี หรือตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น ไม่เป็นการจำเป็นที่จะรีบร้อน เมื่อมีจำนวนเต็มแก่เสนาสนะแล้ว หยุดรับเสียจะดีกว่า. หรือถ้าไม่ต้องการบุญกุศลอันกว้างขวาง ฉะนั้นขอแนะนำว่า มีเพื่อนดี ๆ สัก ๓-๔ คนก็พอแล้ว สำหรับที่จะหาความสุขกันไปจนตาย ไม่ต้องเปิดรับใครที่ไหน.

ในปีต่อ ๆ มา มีภิกษุและสามเณรมาขออยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ คราวละรูปสองรูป บางปีถึงอยู่จำพรรษากันตั้ง ๑๐ รูปก็มีในตอนหลัง. บางรูปที่มา รู้สึกว่าท่านได้รับผลเป็นที่พอใจ เป็นกัลยาณมิตรที่ดี มีบางรูปตรงกันข้าม กลับออกไปป่าช้าวอกกุศล. ในฝ่ายหนึ่งที่พอใจนั้น มีสาระสำคัญตรงที่มีการวางระดับสิ่งต่าง ๆ ไว้ในใจออกจะตรง ๆ กัน เช่นเมื่อมีปัญหาว่า

เท่าไรเรียกว่า **สันโดษ** หรือ **เลี้ยงง่าย**

ก็มีความเห็นตรงกันว่า เท่านี้เรียกว่าเลี้ยงง่ายหรือกินอยู่อย่างต่ำ, แต่บางพวกเห็นว่า เท่านี้แน่นแค้นรุนแรงไป จนเป็นอัตตคิลมถานุโยค,

ในบางเรื่อง เช่นมีปัญหาว่า ภิกษุสามเณรประเภทนี้ควรทำอะไรได้บ้าง? บางพวกเห็นว่าทำวัตรสวดมนต์ก็ไม่ต้อง, อ่านหนังสือพิมพ์ก็ได้ ซึ่งเมื่อพวกก่อนทำเช่นนั้นอยู่ก็ยกขึ้นเป็นข้อรังเกียจ. บางพวกก็ถือเคร่งไปในทางตามตัวหนังสือ เช่นน้ำ แม้จะสะอาดอยู่แล้วอย่างไรก็จะต้องกรองกันอีกด้วยผ้ากรอง จนน้ำนั้นกลับสกปรกไปด้วยอำนาจผ้ากรอง ซึ่งมีไว้สีกว่าตามธรรมเนียมนั้นเสียอีก. เพราะเชื่อว่าตัวสัตว์ชนิดที่ดูด้วยตาไม่เห็นนั้น ผ้ากรองบาง ๆ จะกรองเอาไว้ได้ ถ้าใครเกิดไม่ทำดังนี้ขึ้นมาสักคนหนึ่ง ก็ตั้งข้อรังเกียจ, ส่วนพวกที่ตรงกันข้าม ก็ชกจะคิดว่าพวกหนึ่งครีไป. แต่ก็มีอีกพวกหนึ่ง ซึ่งเป็นพวกมากเอาใจใส่แต่เรื่องของตัวเอง เห็นการที่ถือยิ่งหย่อนกว่ากันบ้างนั้น เป็นของส่วนตัว ไม่รังเกียจฝ่ายไหนทั้งหมด เป็นมิตรกับทุกฝ่าย ซึ่งนับได้ว่าเป็นนักปฏิบัติธรรมแท้.

สำหรับในเรื่องนี้ มีข้อที่ควรสังเกตไว้ด้วยอย่างหนึ่งว่า ในบรรดาผู้อ้างตัวเองเป็นนักปฏิบัติธรรมนั้น มีคนประเภทที่เรียกว่า จิตไม่สมประกอบอยู่ด้วย. นี้ยิ่งไปกันใหญ่ เป็นปัญหาที่แก้ยาก.

การมีสถานกลางเปิดรับอาคันตุกะจากทุกทิศนั้น มีอะไรที่แตกต่างจากสำนักหรือวัดที่ตั้งอยู่เป็นหลักแหล่งมีขอบเขตจำกัดนั้นมากนัก. ในสถานกลางเช่นนี้ จะมีอาคันตุกะชนิดต่าง ๆ แทบครบทุกชนิด. แม้จะไม่อยู่เลย เพียงแต่มาพักชั่วคราว เพื่อมาคุยมาเยี่ยม ก็มีอะไรทำให้เป็นปัญหาเกิดขึ้นได้. ถ้าหากใครไปถือหลักว่า สิ่งใดที่แปลกไปจากสิ่งที่ตนทำหรือถืออยู่ เป็นของใช้ไม่ได้ หรือขบขันแล้ว คนนั้นจะลำบากที่สุด. ฉะนั้นสังเกตเห็นว่า เรื่องนี้เป็นสิ่งที่ช่วยอะไรไม่ได้เสียจริง ๆ เช่นอาคันตุกะบางคนจะฉันอาหาร ต้องยกบาตรขึ้นวางบนที่สูง แล้วลงนั่งยอง ๆ ประนมมือข้างล่าง ว่าอะไรพิมพ์เสียครู่หนึ่งแล้วจึงนำมาฉัน. พวกที่ไม่เคยทำดังนั้นก็อดขุ่นหรืออดขยิบตากันไม่ได้ ซึ่งที่จริงก็น่าขันสำหรับผู้ที่ไม่เคยทำเคยเห็นอยู่บ้างเหมือนกัน แม้ในตอนหลังจะได้รับคำอธิบายว่า ที่ทำดังนั้นเพื่อเป็นการบูชาถวายพระพุทธเจ้าเสียก่อน และเป็นการขอคุณพระองค์ในการที่แผ่บารมี ทำเล้าสาวกให้มีอาหารฉันไม่ขาดแคลน ซึ่งพิจารณาดูก็เป็นการกระทำที่ดีและมีเหตุผลอยู่ ส่วนมากก็ยังสิ้นเสียง ไม่รับถือลัทธินี้ ซึ่งฉันเชื่อว่าเป็นลัทธิที่ถือกันแต่เพียงบางถิ่น. พวกที่ถือเคร่งก็หาว่าพวกที่ไม่ถือนั้นไม่รู้จักคุณของพระพุทธเจ้า. พวกที่ไม่ถือก็มีคำตอบว่าเขามีวิธีอย่างอื่นที่จะขอคุณพระพุทธเจ้า และเขารู้สึกว่า ทำอย่างนั้นคล้ายกับเช่นผี หรือเช่นวิญญานพระพุทธเจ้า. นี่เป็นเพียงตัวอย่างบางอย่างที่จะได้พบเห็นทำนองเดียวกันอีกหลายอย่าง ในสถานที่อันเป็นสถานกลางเป็นที่มาพักของอาคันตุกะแทบทุกชนิด.

พระเณรที่อ้างตัวเองเป็นนักปฏิบัติธรรมหรือบำเพ็ญสมณธรรมนั้น เมื่อฟังดูแต่ชื่อน่าจะเป็นอย่างเดียวกันหมด แต่ความจริงกลับมีเป็นชนิด ๆ ที่แตกต่างกัน ยิ่งไปกว่าพระคันถุระตามวัดในบ้านในเมืองเสียอีก. เพราะเหตุว่ามีพระนักปฏิบัติธรรมบางพวก ที่ไม่เคยเรียนปริยัติเสียเลย มีสำนักหลักแหล่งเป็นหย่อมน้อย ๆ ต่างคนต่างทำของตนได้ตามพอใจหรือความเห็นของตนหรือของอาจารย์ที่สอนสืบ ๆ กันมา. เมื่อไม่มีปริยัติซึ่งเป็นเสมือนเส้นกลางหรือรูกยทางเป็นแนวสังเกตอยู่ ความคิดเห็นก็แตกแยกกันไปคนละทางสองทาง จนมีบางพวกไม่ยอมเชื่อว่า ปริยัตินั้นเป็นมูลฐานของการปฏิบัติไปก็มี. เมื่อนักปฏิบัติพวกนี้ โดยเฉพาะคือพวกที่เห็นว่าปริยัติเป็นข้าศึกกับปฏิบัติ เดินดุ่ม ๆ ไปห่างเส้นกลางมากเข้า ความรู้สึกที่เห็นว่าฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายผิดหรือใช้ไม่ได้ ก็เกิดขึ้นในระหว่างพวกนี้กับพวกอื่นเป็นธรรมดา. และโดยเฉพาะก็คือระหว่างพระป่ากับพระบ้าน ซึ่งไม่ค่อยมีโอกาสทำความเข้าใจกันเสียเลย.

ฉันมีความเห็นว่า ในสถานที่กลางนั้นเอง ถ้าหากมีการจัดให้ดี อาจกลายเป็นสถานที่ที่ชำระสะสางความขุ่นข้องหมองมัว ในระหว่าง ลัทธิต่าง ๆ ที่แตกแยกกันอยู่ ให้เกิดความเข้าใจต่อกันและกันได้ เพราะ ตามที่สังเกตเห็น เมื่อยกเอาพวกที่เจตนาเดิมไม่ดีออกไปเสียให้หมด แล้ว ส่วนมากก็ล้วนแต่หวังบุญกุศลด้วยกันทั้งนั้น แม้จะถือลัทธิบางอย่าง แตกต่างกันอย่างไม่เข้ารอยกัน ก็อาจปรองดองกันได้ โดยให้เห็นเสียว่า เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ นั้นเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ จริง ๆ และเป็น เรื่องส่วนตัวด้วย เมื่อคนอื่นเขาไม่ถือก็ไม่ควรยกเอาเป็นข้อรังเกียจ ใน เมื่อส่วนใหญ่หรือส่วนสำคัญของเขายังถูกต้องอยู่

การที่ถ่อมมันในลัทธิเกินไปอาจทำให้ลืมนิด ยึดถือลัทธิเล็ก ๆ น้อย ๆ เหล่านั้นขึ้นเป็นสำคัญกว่าธรรมวินัยไปก็ได้ เช่นลืมนิยามสามัคคีอัน เป็นรากฐานอันสำคัญของหมู่คณะ หรือทำให้ขาดประโยชน์อันตน จะ พึงได้รับจากการคบหาสมาคมกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั่ว ๆ ไป

เมื่อในวงศาสนาของตนเอง ก็ยังสมาคมกันไม่สำเร็จเช่นนี้แล้ว จะสมาคมกับพวกอื่นที่เป็นคนละศาสนาได้อย่างไรเล่า สาวกของพระผู้มี พระภาคเจ้า ซึ่งควรจะมีหุตายาว ก็จะมีมากกลายเป็นคนหุตาสั้น ได้ยินได้ฟังน้อยไป

เพราะเหตุนี้เอง เมื่อฟังดูทั่ว ๆ ไปแต่ผู้ทีมาจากทิศต่าง ๆ ฟังได้อย่างหนึ่งว่า สำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ นั้น มัก มีอะไรยึดถือเป็นลัทธิอย่างหนึ่งประจำสำนักของตน คล้ายกับเป็นเครื่องหมายหรือยี่ห้อเฉพาะของสำนักเสมอ ความที่อยากจะให้เห็นว่าดีหรือสูงกว่าสำนักอื่น เป็นเหตุให้คิดหาอะไรที่แปลกจากสำนักอื่นยึดไว้ ไม่อย่างใดก็ อย่างหนึ่ง.

ครั้นสำนักมีมากเข้า ข้อที่หยิบขึ้นถือให้เคร่งไว้เป็นเครื่องขีดหน้าขูตาก็มีมากชนิดเข้า และเกิดความรู้สึกใน ทำนองทำทายเป็นแข่งขันกัน อันเป็นทางให้กลมเกลียวกันยาก. ถ้าการแข่งขันนั้น ต่างฝ่ายมีสาระสำคัญที่บำเพ็ญ ประโยชน์สายใหญ่อย่างใดอย่างหนึ่งไปตามความถนัดชำนาญของตัวเองก็ดี. แต่ถ้าเป็นไปเพียงเพื่อลัทธิเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่มีไว้สำหรับอวดเคร่งต่อกันแล้ว บากก็จะต้องอยู่แก่พระศาสนา ซึ่งเป็นส่วนรวม. และฉันเข้าใจว่า เหตุอันนี้เองที่ทำให้มาตรฐานของการปฏิบัติในทางจิตของสำนักปฏิบัติแทบทั้งหมดชะงักอยู่ ไม่เขยิบสูงขึ้นไปได้ ซึ่งเป็น เหตุให้ฐานะหรือเกียรติของงานประเภทนี้ยังมีดมัวสลัวอยู่รำไป.

สถานที่ที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมควรจะเป็นสำนักซึ่งมีหน้าที่กวาดล้างสนิมหรือเสี้ยนหนามเหล่านี้ พร้อมกัน ไปด้วยการเผยแผ่ธรรมชั้นสูงของพระผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยการทำตนให้เป็นตัวอย่างให้ดูจริง ๆ ในที่สุดก็กลายเป็น สถานที่ที่ให้ผลตอบแทนแก่การลงทุน อย่างสมค่าน่าชื่นใจ ยิ่งกว่าการลงทุนจัดสร้างสถานที่อย่างอื่นเป็นแน่.

ผู้อยู่ในสถานที่เช่นนั้น ในส่วนตัวจะต้องขยันคิดนึกศึกษา. ในส่วนการสมาคมต้องมีใจกว้างพอที่จะไม่ รังเกียจผู้ที่มีอะไรไม่ลงรอยกับตน, และในส่วนการสั่งสอนผู้อื่นก็พยายามทำตามความสามารถ บริสุทธิ์ตรงไปตรง มาจริง ๆ โดยไม่เห็นแก่ของตอบแทน.

เมื่อเป็นเช่นนั้น การปฏิบัติธรรมก็ก้าวหน้า และศาสนาจะรุ่งเรือง โดยไม่ต้องสิ้นเปลืองอะไรของมหาชน หรือ ชาติประเทศมากมายนัก, และในที่สุด สถานที่ปฏิบัติธรรมก็จะเป็นสถานที่ที่นิต ๆ ใช้เงินน้อย ๆ เป็นอยู่ต่ำ ๆ ปอน ๆ แต่ ว่าผลน่าชื่นใจยิ่งกว่าสถานที่ชนิดอื่นที่ตรงกันข้ามมากมายหลายเท่า เหลือที่จะเปรียบเทียบกันได้โดยแท้

ข้อที่ความหวังอันนี้ หวังโดยยากอยู่ในบัดนี้ ฉันเห็นว่าส่วนใหญ่เนื่องมาจากงานประเภทนี้มองดูยาก เข้าใจ ไม่ได้ง่ายสำหรับคนทั่วไปที่จะร่วมมือส่งเสริม หรือแม้ที่สุด วงการที่ทรงอำนาจของคณะสงฆ์ ก็ยังไม่ได้จัดการส่งเสริมหรือควบคุมให้เป็นล่ำเป็นสัน คงปล่อยให้เป็นเรื่องส่วนตัวบุคคลทำกันไปตามความสมัครใจ.

และที่ร้ายไปกว่านั้น วงการที่ทรงอำนาจบางแห่ง กลับเข้าใจไปเสียว่า การทำเช่นนั้น เป็นการทำของบุคคลผู้ ตัดช่องน้อยแต่พอดู หรือผู้ปรารถนานิพพานนั้นเป็นผู้เอาเปรียบผู้อื่นไปก็มี ซึ่งเป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้กิจการ

แผนกนี้ได้รับความสนใจพิจารณาของมหาชนน้อยไปกว่าควร อันได้ทำให้พระศาสนาของเราเรา ๆ แหว่ง ๆ ไปในบางสิ่งอวบนุ่นอันหนาฝ้าคั่งเกินต้องการไปบางส่วน ซึ่งข้อนั้นย่อมบ่งถึงความที่ศาสนาของเราจะทำหน้าที่หลังไหลอมฤตให้แก่ชาติประเทศของเราได้ไม่เต็มที่นั่นเอง.

ข้อที่วงการอันทรงอำนาจยังไม่มีหลักการส่งเสริมหรือให้เกียรติแก่งานประเภทนี้โดยเฉพาะ งานประเภทนี้ก็ต้องตกเป็นงานส่วนตัวของผู้ที่เผชิญได้ชอบงานประเภทนี้เอาจริง ๆ ซึ่งนานจึงจะมีผู้คงแก่เรียนสักคนหนึ่ง ลูบล้างงานประเภทนี้ไปอย่างเจียม ๆ ให้เป็นที่สะดุดตาสะกิดใจของนักศึกษาหนุ่ม ๆ ที่เรียนปริยัติเสร็จมาใหม่ ๆ ซึ่งส่วนมากย่อมจะหันไปทางด้านการบริหารการปกครองหมู่คณะ อันเป็นทางที่จะนำไปสู่เกียรติยศลาภผลเห็นอยู่อย่างชัดเจน. แทนที่จะปรารภนานิพพาน หรือลองหันมาปฏิบัติธรรมชั้นสูงอย่างเคร่งครัดดุสีกพักหนึ่ง ก่อนแต่จะหันไปจับงานที่เป็นการบำเพ็ญประโยชน์แก่โลกอย่างกว้างขวาง ด้วยใจที่กว้างขวางหรือสูงมาแล้วจริง ๆ

เพราะมูลเหตุสำคัญดังกล่าวมา จึงทำให้บุคคลผู้มีวิญญูญาณแห่งการปฏิบัติบวชน้อยตัว, เมื่อมีน้อยตัว ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ผู้ที่จะก้าวไปได้ย่อมน้อยไปกว่านั้นอีก หรืออาจถึงกับไม่มีเสียเลยก็ได้. เพราะฉะนั้น สำนักปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ที่ใครจัดขึ้นหรือกำลังจะจัดขึ้นก็ตาม ถ้าปรากฏว่าหานักปฏิบัติได้น้อยเกินไปหรือไม่ได้เสียเลย ก็ไม่ควรประหลาดใจหรือเสียใจ, อย่างน้อยที่สุด การที่มีสถานที่ว่าง ๆ ไว้ ก็เป็นเครื่องมืออันหนึ่ง ที่เราใจให้นักศึกษาหนุ่มผู้กล้าหาญ เกิดความกล้าขึ้นในวันหนึ่ง และเป็นเครื่องกันล้มพระศาสนาในด้านนี้ ได้เป็นอย่างดี, ถ้ายังเป็นสำนักที่อุณหนาฝ้าคั่งไปด้วยนักปฏิบัติไม่ได้ ก็เป็นเพียงสำนักที่นัดพบของนักคิดอิสระหรือผู้ที่กำลังเตรียมตัวเพื่อเป็นนักปฏิบัติไปพลาง ก็ได้ผลคุ้มกันเหลือหลาย. หรืออย่างน้อยที่สุด ก็เป็นสถานที่นัดพบเพื่อศึกษาเป็นครั้งคราวของผู้ใฝ่ฝันในความสงบได้ดี ซึ่งก็มีผลมากเหมือนกัน.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร)

วัดเทพศิรินทราวาส

มาเยี่ยมสวนโมกข์เมื่อ ๒๔๘๐ การมาเยี่ยมครั้งนี้ ได้ให้กำลังใจแก่งานของพระมหาเงื่อม และคณะธรรมทาน เป็นอย่างมาก เมื่อกลับถึงกรุงเทพฯ แล้ว สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ได้มีลิขิตมาถึงพระมหาเงื่อม บอกเล่าความชื่นชม และพอใจในงานของสวนโมกข์ เป็นอย่างยิ่ง

[คลิกเพื่ออ่านลิขิต](#)

เมื่อได้กล่าวถึงจำนวนภิกษุสามเณรผู้มาอาศัยในสวนโมกข์แล้ว ควรจะกล่าวถึงแขกผู้มาเยี่ยมเยียมเสียด้วย.

แขกที่เป็นบรรพชิต ผู้มากไปด้วยความกรุณาอารี อันเราจะลืมเสียมิได้นั้น มีอยู่มากด้วยกัน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ท่านเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวโร เจริญ) วัดเทพศิรินทราวาส ประธานสังฆสภาปัจจุบัน อันท่านผู้อ่านจะหารายละเอียดได้จากหนังสือพิมพ์พุทธศาสนาปีที่ ๕ เล่ม ๒

และที่เป็นฆราวาส โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ ประธานกรรมการศาลฎีกาในปัจจุบัน ซึ่งนอกจากได้ให้ความช่วยเหลือทั่ว ๆ ไปในกิจการของคณะธรรมทานแล้ว ยังได้ช่วยเหลือฉันเป็นพิเศษเป็นส่วนตัวในการที่ฉันจะต้องบารุง และให้การศึกษา แก่ภิกษุสามเณรชุดพิเศษอีกชุดหนึ่ง, ซึ่งทำให้กิจการอันนี้ดำเนินมาได้ราบรื่นตลอดมา.

พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์ (วงศ์ ลัดพลี)

ข้าราชการระดับสูง ซึ่งรู้จักงานของสวนโมกข์ ผ่านทาง "พุทธศาสนา" จนกระทั่งมีการติดต่อ และรู้จักกันเป็นการส่วนตัวในที่สุดบุคคลท่านนี้ ท่านพุทธทาสถือว่า เป็นสหยาธรรมทานหมายเลขหนึ่ง

เพราะเป็นบุคคลแรกที่เข้าใจ และสนับสนุนงานของสวนโมกข์ อย่าง
ถึงที่สุด

ในบรรดาแขกเหล่านี้ บางคนก็มาพักเพียงวันสองวัน หรืออย่างมากก็อาทิตย์หนึ่ง เว้นแต่แขกบรรพชิตอีก
พวกหนึ่ง ซึ่งมีเวลามากพอที่จะพักได้ตั้งเดือนสองเดือน เพื่อหาความผาสุกตามที่ตนพอใจ และแลกเปลี่ยนความรู้
แก่กันและกัน กับเพื่อนที่ไม่เคยสมาคมกัน โดยประมาณเมื่อเฉลี่ยแล้ว เรามีแขกประเภทที่วานี้ประมาณปีละ ๔-๕
คน ซึ่งฉันเห็นว่าเป็นจำนวนมาก.

แขกทั้งหมดนี้ เชื่อว่าสวนมากได้รับความพอใจ เพราะมีการมาซ้ำ ๆ กันก็มี จะมาซ้ำอีกในวันหน้าก็มี, แต่ก็
เชื่อได้บ้างเหมือนกันว่า คงจะมีจำนวนสัก ๒-๓ เปอร์เซ็นต์ที่ไม่ได้รับความพอใจ เนื่องจากไม่เห็นพ้องในวิธีการ.
นับตั้งแต่บ้านเมืองได้รับความกระทบกระเทือน เนื่องจากสงครามเป็นต้นมา สวนโมกข์เกือบจะกล่าวได้ว่าไม่มีแขก
เลย, โดยเฉพาะแขกฆราวาส ได้รับข่าวแต่ว่า ไม่มีเวลามา ทั้งที่อยากมาอยู่เสมอ. นึกดูก็น่าเห็นใจกันโดยทั่ว ๆ ไป.

▶ ตอน ๑๒ ๖๔๕๖๗

*บทความนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา เมื่อปี ๒๔๘๖ และได้มีการพิมพ์ใหม่อีกอย่างน้อย ๔ ครั้ง และขอบทความไม่สู้จะตรง
กันนัก เมื่อจะตีพิมพ์ใหม่ในครั้งนี้ ได้ไปเรียนปรึกษาท่านผู้เขียน ท่านพอใจจะให้ชื่อว่า "สิบปีในสวนโมกข์" ดังที่ปรากฏอยู่นี้ ส่วนเนื้อเรื่อง
ภายในคงไว้ตามเดิมทุกประการ

และเนื่องจากบทความมีขนาดยาวมากจึงได้จัดแบ่งเป็น ๗ ตอน เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเข้าชม -- กลุ่มพุทธทาสศึกษา

[ชีวิตและผลงาน](#) > สิบปีในสวนโมกข์ ตอน ๓ สหธรรมิก

[หน้าแรก](#) | [ข่าว-กิจกรรม](#) | [ชีวิตและผลงาน](#) | [บทความ](#) | [แฟ้มภาพ](#) | [วาทะพุทธทาส](#) | [กลุ่มพุทธทาสศึกษา](#) | [จุดเชื่อมต่อ](#)

[สมุดเยี่ยม](#) | [แนะนำหน้านี้ให้เพื่อน](#) | [Site Map](#)

Buddhadāsa.org

กลุ่มพุทธทาสศึกษา ตู ๒๗.๓๘ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๑๐

e-mail : info@buddhadasa.org

สิบปีในสวนโมกข์*

เรื่องเล่าในวัยหนุ่มของพุทธทาสภิกขุ

ก่อนสิริวงโมกข์ ๑ ปี

๔

การเป็นอยู่

เมื่อกล่าวถึงจำนวนผู้อาศัยแล้ว จะได้เล่าถึงการกินอยู่ต่อไป. การขบฉันของภิกษุสามเณรนั้น อาศัยเฉพาะของที่ได้มาจากการบิณฑบาตโดยตรง คือได้มาทั้งข้าวและกับข้าว พอสบายสำหรับผู้ต้องการจะเป็นอยู่อย่าง ๆ ตลอดเวลา ๑๐ ปี เว้นแต่ปีสุดท้ายนี้ มีผู้มาจัดอาหารพิเศษส่งไปวันละสิ่ง โดยเห็นว่าดีกว่าที่จะไม่ทำอย่างนั้น.

เพื่อความสะดวกและเป็นการเคารพต่อการฝึกฝนตัว เราได้ฉันในภาชนะง่าย ๆ ภาชนะเดียวตลอดมา. ที่เรียกภาชนะเดียวนั้นหมายถึงใส่ข้าวลงในภาชนะใบหนึ่ง แล้วเกลี่ยกับลงไปข้างบนเท่าที่ต้องการ โดยแบ่งออกมาจากส่วนรวมเท่าที่ได้มาในวันหนึ่ง ๆ แล้วก็ไปนั่งฉันตามสบาย. บางคนและบางสมัย ก็ใช้บาตรนั่นเองเป็นภาชนะ แต่บางคนและบางสมัยใช้ภาชนะอื่นที่สะดวกกว่า เพราะบาตรไม่เหมาะที่จะใช้เช่นนั้นมากด้วยบาตรสมัยนี้ไม่ได้ทำปากกว้างเป็นรูปช้อนอย่างบาตรครั้งพุทธกาล และล้างให้หมดกลิ่นยากกว่าภาชนะอื่น เช่นอ่างกัลมังเป็นต้น ทำให้เสียเวลามากในการรักษาความสะอาด ถ้าจะดำเนินการฉันแบบง่าย ๆ กันตลอดชีวิต ใช้ภาชนะอื่นดีกว่า เช่นอ่างกัลมังขนาดกลางใบเดียวก็พอ. เมื่อเล็งถึงใจความแล้ว ก็ไม่เป็นการมีมากอย่างใด ในการที่จะใช้ภาชนะเช่นนี้แทนบาตร ยังเป็นการจุดดั่งหรือการขุดเกลาเติมที่อยู่นั่นเอง.

การฉันเช่นนี้ ยังมีผู้เข้าใจกันแปลก ๆ เช่นเข้าใจว่าต้องคลุกหรือขยำจนเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน จึงจะถูกต้อง

ตามแบบแผน นี้ก็มี แต่นั่นเป็นความคิดเห็นและความพอใจส่วนตัว หรือถึงกับเป็นเหตุผลเฉพาะตัวเฉพาะคนบางคนที่อยากจะวัดกำลังใจของตนเท่านั้น.

การฉันแบบนี้ เราใช้กันตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งบัดนี้ ทั้งที่สวนโมกข์, ที่หอสมุดธรรมทาน, และที่สวนโมกข์(บน)อันจัดสร้างขึ้นใหม่เมื่อปีกลาย.

เวลานั้น เราฉันกันแต่เช้าเท่าที่จะทำได้. ผู้สมัครจะฉันคนเดียวก็ฉันเพียงคนเดียว, แต่ผู้ที่บางคราวต้องทำงานออกแรงทางกาย เช่นเกี่ยวกับการจัดสร้างสถานที่ หรือสามเณรรุ่นเล็ก จะฉันเพลด้วยก็ได้ ในเมื่อมีเหตุผลอันควร. ฉันอาหารตามธรรมดา, ตามที่ทายกจะให้. ถ้าใครต้องการจะเว้นอาหารบางอย่าง หรือทดลองการฉันแบบพิเศษออกไป, ต้องหาโอกาสทำเป็นพิเศษ, และเป็นได้เพียงครั้งคราว.

โรงฉันในอดีต พระที่ออกบิณฑบาต จะนำอาหารมาร่วมกันและฉันร่วมกัน

ฉันเคยลองฉันแต่ผลไม้อย่างเดี่ยวบางสมัย รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่สบายและแปลก ถึงกับอยากจะขอร้องว่า ใครก็ตาม ควรลองผ่านการทำเช่นนี้ดูบ้างอย่างน้อยสักคราวหนึ่ง. เนื้อตัวเย็นสบาย ไม่มีกลิ่นตัว สีและกลิ่นของอุจจาระไม่เป็นที่น่ารังเกียจเลย. เหล่านี้เมื่อคิดดูแล้ว เป็นอุปสรรคแก่การอยู่อาศัยอย่างสงบเย็น ดีกว่าที่มันจะเป็นอย่างธรรมดา เสียอยู่ก็แต่ว่า ในบางถิ่นไม่มีผลไม้พอให้ความสะดวกได้เท่านั้น. ส่วนการฉันแต่ผักหรือเผือกมันนั้นยากกว่าการฉันแต่ผลไม้มาก, และในตอนแรก ๆ ร่างกายเปลี่ยนแปลงไม่ค่อยทัน เช่นไฟธาตุหรือน้ำย่อยอาหาร เปลี่ยนเป็นอย่างสูงให้พอเหมาะกันไม่ค่อยทัน, ไม่เหมือนผลไม้.

แต่อย่างไรก็ตาม การฉันแต่ผลไม้หรือผักนั้นไม่สะดวกเป็นพิเศษอีกอย่างหนึ่ง คือต้องกินบ่อยกว่าธรรมดา มิฉะนั้นจะหิวในตอนกลางคืน. การฉันแต่ผลไม้ฉันไม่ได้ปริมาณมากเท่าฉันข้าว; แล้วยังย่อยเร็วซึ่งทำให้หิวเร็วอีกด้วย.

ฉันสังเกตเห็นอีกอย่างหนึ่งว่า ในระยะที่ฉันอาหารแบบนี้ ประสาททางตา, ทางหู และทางจมูก จะไวกว่าธรรมดาหลายเท่า. ใบไม้มีกลิ่นเช่นใบโหระพา; ยืนห่างต้น ๒-๓ วาก็ได้กลิ่น ซึ่งตามธรรมดาเราจะได้กลิ่นต่อเมื่อได้ทำให้ใบเข้าโดยวิธีหนึ่งและดมดู. ดอกไม้ต่าง ๆ หอมมาก จนบางอย่างจุนหรือทนไม่ได้ ซึ่งตามธรรมดาจะไม่เป็นเช่นนั้นเลย. สิ่งเหล่านี้ ฉันยังทราบไม่ได้แน่นอนเหมือนกันว่า เป็นด้วยอำนาจอาหารนั้น ๆ โดยตรง หรือเป็นเพราะเหตุอื่นอันเนื่องมาจากอาหารนั้น ซึ่งเราอาจจะทำให้เกิดขึ้นได้อย่างเดียวกันโดยวิธีอื่น. ส่วนประสาททางลิ้นนั้น แม้จะไม่ทวิความไวมากเท่าทางตา หู จมูก แต่ก็ได้เพิ่มความไวยิ่งกว่าธรรมดาด้วยเหมือนกัน

เหตุนั้น ฉันจึงเห็นว่าเป็นของที่ควรลองดูเล่นสำหรับทุกคน, และทดลองให้มีระเบียบที่ดี จึงจะพบผลที่อย่างน้อยก็เป็นการศึกษา. แต่อย่างไรก็ตาม เราต้องไม่ลืมว่า เมื่อจิตใจสงบเป็นสมาธิหรือกำลังสติขั้นเยือกเย็นไม่ว่าจะเป็นมาได้จากวิธีใด ประสาทเหล่านี้ก็ไวกว่าธรรมดาอยู่แล้ว.

ผลไม้ที่ดี คือ กล้วย มะละกอ น้อยหน่า และอื่น ๆ ที่คล้ายกัน. การใช้ผลไม้เป็นอาหารนั้น นำให้เกิดผลทางจิตในส่วนที่ได้ให้ความรู้แต่ว่าเป็นอาหาร, ไม่มีของคาวหวาน, ไม่มีภารกิจจริงหรือกินเล่นเป็นของว่างเหล่านี้เป็นต้น. ไม่มีเรื่องเกี่ยวกับการทำดีหรือไม่ดี ชนิดที่จะไปปนเอากับคนทำ มันจึงเป็น แบบ อันหนึ่งของการขุดเกล้าทั้งหลาย.

เมื่อได้พูดถึงอาหารแล้ว อยากจะกล่าวถึงน้ำเสียด้วย. น้ำนั้นเป็นสิ่งที่ผู้จะตั้งบ้านเรือน ได้หยิบยกขึ้น

เป็นปัญหาสำคัญอันหนึ่ง ฉันใด มันก็ได้เป็นปัญหาอันสำคัญ ของสถานที่อันเป็นสำนักฝึกฝนการปฏิบัติธรรมฉันนั้น, และบางทีจะยิ่งกว่าไปเสียอีก.

พวกเราหลีกเลี่ยงไม่ให้มีเรื่องมาก ไม่จำเป็นจริง ๆ แล้ว ก็ไม่ยอมมีสิ่งนั้นสิ่งนี้ อันจะทำให้เกิดภาระมากขึ้น ทั้งในด้านทุนรอน การแสวงหาและยอมเสียเวลาการใช้การทำ. ถ้าเรามีน้ำดี เรื่องหลายเรื่องจะน้อยเข้าแต่ได้รับความผาสุกสบายเต็มตามที่ต้องการ. น้ำที่ไม่ดี บริโภคเป็นนิจจะทำอันตรายแก่ร่างกาย, ชักผ้าให้สะอาดไม่ได้โดยไม่ต้องใช้สบู่, อาบก็ไม่ทำความสะอาดเยือกเย็นแต่กลับจะทำความรู้สึกขยะแขยงให้เกิดขึ้น และอาจเป็นโรคผิวหนังบางอย่าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำความหมดเปลืองและภาระยุ่งยากให้เกิดขึ้น.

น้ำที่สวนโมกข์จัดและสะอาดดี แต่น้ำที่หอมสดเต็มทีมาก เมื่อฉันอยู่ในที่ทั้งสองแห่ง เป็นการเปรียบเทียบกันอยู่บ่อย ๆ จึงมีความรู้สึกเกิดขึ้นในเรื่องนี้ จนถึงกับนำมากล่าว เพื่อว่าผู้สนใจในการจัดสร้างสำนักปฏิบัติธรรมจะได้นำไปพิจารณาด้วย.

ที่สวนโมกข์(สวนโมกข์ที่กำลังจัดทำใหม่อีกแห่งหนึ่ง) น้ำดีกว่าที่สวนโมกข์มาก ภูมิประเทศก็เป็นที่รื่นรมย์กว่า เราหวังผลในส่วนนี้ จึงช่วยกันจัดทำขึ้นอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งหวังว่าอีกไม่กี่ปีนัก เราจะมีสถานที่ที่สบายกว่าเก่าหลายประการ โดยความช่วยเหลือของธรรมชาติ และมีความหมดเปลืองน้อย.

หอสมุดธรรมทานในวัดชยาราม ซึ่งสร้างขึ้นเมื่อปี ๒๔๘๒
ใช้เป็นที่พักของพระมหาเงื่อม ในระหว่างเดินทางจากสวนโมกข์พุมเรียง
มาแสดงธรรมที่คณะธรรมทานแห่งใหม่ บริเวณใกล้ทางรถไฟ
และใช้เป็นห้องสมุด กับที่ทำงานค้นคว้าของพระมหาเงื่อมด้วย

ในการเป็นอยู่แบบนี้ การบิณฑบาตเป็นเหมาะที่สุด การจัดตั้งครัวหรือมีผู้จัดถวายเสียเลยนั้น ไม่เหมาะหรือได้ผลน้อยกว่า และการไปฉันในที่นิมนต์ตามบ้านเรือนนั้น ถ้าหลีกเลี่ยงได้เป็นการดี

ฉะนั้นภิกษุสามเณรเฉพาะที่อยู่สวนโมกข์จึงได้ขอตัว และเป็นที่ทราบกันว่า ได้งดเว้นการไปฉันเช่นนั้น เว้นแต่จะมีเหตุพิเศษจำเป็นจริง ๆ. ทั้งนี้เพื่อให้มีเวลาว่างมาก มีความโปร่งสบายอยู่ตามธรรมชาติเป็นพิเศษ สมกับที่ต้องการให้เป็นการอบรมตนเป็นพิเศษสักสมัยหนึ่งซึ่งจะเป็นเวลาไม่กี่ปีก็ตาม. ข้อนี้เป็นเหตุให้เลยขอตัวงดเว้นไปบังสกุล การนั่งหัดถาษาหรือพิธีกรรมอื่น ๆ ที่ไม่จำเป็นเสียด้วย ซึ่งเป็นผลดีแก่การศึกษาและการทดลองปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง ยังมีอะไรน้อยเพียงใดก็ยังมีผลดีทางจิต.

การอยู่ในกระท่อมเล็ก ๆ เกลี้ยง ๆ ไม่มีสิ่งของรุงรัง กินอาหารแบบที่เขาพากันขนานนามให้ว่า "กินข้าวจานแมว" ซึ่งพวกเรากำลังใช้กันอยู่ตั้งแต่ต้นมาจนบัดนี้นั้น ได้พิสูจน์ตัวมันเองให้เห็นแล้วว่า ไม่มีวิธีอื่นที่ดีกว่าโดยแน่นอน พอที่จะยึดถือเป็นหลักตายตัวได้. คนนอกมักจะเข้าใจผิดและพลาดต่อการจะเป็นอยู่เช่นนั้น

มีเรื่องชั้น ๆ ที่โยมของเณรเล็ก ๆ รูปหนึ่งถามเณรเมื่อก่อนจะไปอยู่ที่นั่นว่า "เณรยังจะกินข้าวจานแมวได้หรือ?" ส่วนความจริงนั้น ไม่มีอะไรที่กระทบความรู้สึกของเณรเลย ตั้งแต่แรกไปจนกระทั่งบัดนี้ และเป็นการเป็นอยู่

ตามธรรมดาอันหนึ่งเท่านั้น. คนที่ไม่เคยลองเป็นอยู่แบบนั้นเท่านั้น ที่รู้สึกคล้ายกับว่าเป็นการทรมาน. ฉะนั้นฉันจึงหวังว่าผู้ที่กำลังจะจัดสถานที่แบบนี้ต่อไปในวันข้างหน้า ควรจะนึกถึงเรื่องนี้ให้มาก และพิจารณาดูให้ละเอียด ไม่พลาดจากประโยชน์อันใหญ่หลวง ด้วยอำนาจความเข้าใจผิด หรือสงสัยในสิ่งที่ไม่ควรสงสัย.

การนั่งหมั้น เมื่อใช้ผ้าเนื้อหนา ย่อมฝืดให้ดี ๆ เป็นการประหยัดและทำให้มีเรื่องน้อยเข้ามามากมายหลายเท่า. มิใช่เพียงเท่าเดียวสองเท่า. การมีระเบียบให้ใช้ผ้าปะนั้น นอกจากตรงตามอริยวงสปฏิปทาแล้ว ยังทำให้มีจิตดีและสะอาดขึ้นอีกมาก.

ฉันต้องขอสารภาพว่า เคยเข้าใจผิดและเคยดูถูกสิ่งเหล่านี้มาแล้ว มาภายหลังมองเห็นความเขลาของตัวเอง ก็รู้สึกว่ามีโชค ได้ความรู้สึกรู้คิดนึกที่กว้างขวางโดยไม่ต้องลงทุนอะไร ทั้งยังได้ผ้าใช้ไม่ขาดแคลนอีกด้วย.

สิ่งที่เรียกว่าเป็นกุศลนั้น หมายถึงความฉลาดทุกประการในการจะเอาชนะความทุกข์ยากลำบาก. ภูมิธรรมทางจิต, ความรู้, และสิ่งของที่เสียไปเพราะความเข้าใจผิดชนิดนี้ นับว่าไม่เป็นกุศลอย่างยิ่ง. ถ้าภิกษุสามเณรหรือนักบวชมีหลักเช่นว่านี้ จะเป็นการประหยัดแรงงาน เงินและเวลาของประเทศชาติได้มาก และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ทายกด้วย.

พวกเราถือหลักว่า อะไรก็ตามที่ควรทดลองหรือที่อาจควมาเป็นประโยชน์แก่จิตใจได้แล้ว เป็นต้องพยายามทดลอง จนกว่าจะเข้าใจซึ้งซาบและนึกพอใจตัวเองเป็นสุขสนุกสบาย ทั้งส่งเสริมแก่การปฏิบัติธรรมในขั้นต่อไป อย่างดีอีกด้วย.

ที่สวนโมกข์ นาน ๆ จะมีคนถวายจิวรสักครั้งหนึ่ง และมีบางรายทอดผ้าป่าไปทางไปรษณีย์ ซึ่งเราทราบไม่ได้ว่าเป็นใคร. ฉันเคยได้รับผ้าสบงทำด้วยไหม ทอดด้วยมือหนา ๆ ตามแบบพื้นเมือง ปากฎแต่ว่าส่งมาจากภาคอีสานโดยทางไปรษณีย์ แม้จะนานมาแล้วก็ขอตอบรับและอนุโมทนาไว้ในที่นี้ด้วย. และผ้านั้นได้ใช้ไปจนถึงที่สุดแล้ว ทนนานมาก.

▶ ตอน ๑๒๓ ๔๖๗

*บทความนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา เมื่อปี ๒๕๕๖ และได้มีการพิมพ์ใหม่อีกอย่างน้อย ๔ ครั้ง และขอขอบคุณไม่ลืมนึกถึงกันนัก เมื่อจะตีพิมพ์ใหม่ในครั้งนี้ ได้ไปเรียนปรึกษาท่านผู้เขียน ท่านพอจะให้ชื่อว่า "สิบปีในสวนโมกข์" ดังที่ปรากฏอยู่ ส่วนเนื้อเรื่องภายในคงไว้ตามเดิมทุกประการ

และเนื่องจากบทความมีขนาดยาวมากจึงได้จัดแบ่งเป็น ๗ ตอน เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเข้าชม -- กลุ่มพุทธทาสศึกษา

[ชีวิตและผลงาน](#) > สิบปีในสวนโมกข์ ตอน ๔ การเป็นอยู่

[หน้าแรก](#) | [ข่าว-กิจกรรม](#) | [ชีวิตและผลงาน](#) | [บทความ](#) | [แฟ้มภาพ](#) | [วาทะพุทธทาส](#) | [กลุ่มพุทธทาสศึกษา](#) | [จุดเชื่อมต่อ](#)

[สมุดเยี่ยม](#) | [แนะนำหน้าให้เพื่อน](#) | [Site Map](#)

Buddhadāsa.org

กลุ่มพุทธทาสศึกษา ตู ๒๗.๓๘ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๑๐

e-mail : info@buddhadasa.org

ลิปปีในสวนโมกข์*

เรื่องเล่าในวัยหนุ่มของพุทธทาสภิกขุ

๕

สิ่งรบกวน

การขอร้องไม่ให้มีคนเข้าไปรบกวาน นับว่าได้ผลดี. นาน ๆ จะมีคนที่ไม่รู้ หรือเป็นพวกที่ไม่อาจจะรู้ได้ เข้าไปเที่ยวสักคนหนึ่ง ซึ่งเราถือว่าเป็นของธรรมดา. คนเป็นอันมากได้ให้ความเห็นอกเห็นใจ ไม่มีธุระจำเป็นเหลือเกินแล้วจะไม่เข้าไปในสวนโมกข์ เราขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้ออันนี้ไว้ในที่นี้ทั่วกันทุกคน และนับว่าเป็นการทำกุศลของท่านอย่างหนึ่งซึ่งพวกเราขออนุโมทนาด้วย. ส่วนที่เข้าไปเพื่อธุระหรือเพื่อการศึกษา แม้ที่สุดแต่เพื่อเยี่ยมเยียนตามโอกาสนั้น เป็นสิ่งที่พวกเรายังคงต้อนรับด้วยความยินดีเสมอ.

เด็ก ๆ ดูเหมือนจะเป็นจำพวกที่เป็นปัญหามาก ตามที่สังเกตเห็นเด็ก ๆ มีความอยากได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้ว เป็นลึมนึกถึงอะไรหมด ฉะนั้นถ้าในสถานที่ปฏิบัติธรรมแห่งใด มีสิ่งที่เด็ก ๆ ต้องการ ก็คงจะได้รับความรบกวนบ้างเป็นธรรมดา. ในบริเวณสวนโมกข์ ยังมีเด็ก ๆ ที่แอบเข้าไปขโมยซ่อนปลา ซึ่งมีทั้งปลาเล่นและปลาที่ใช้เป็นอาหาร เก็บผักหาเห็ด ยิงนก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยากที่จะจัดการไม่ให้มีได้ เพราะมีชุมชนตามธรรมชาติ แม้ที่สุดแต่ไม้พินและไม้ที่จะใช้การงานอย่างอื่น. ถ้าหากว่าในการที่จะจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมรายใด ได้คำนึงถึงปัญหาอันนี้มาเสียตั้งแต่แรก และจัดการหลีกเลี่ยงหรือป้องกันเสียตั้งแต่แรกแล้ว จะเป็นผลดีแก่ภิกษุสามเณรผู้อยู่อาศัยมากทีเดียว. การสู้รบกับเด็ก ๆ ซึ่งอยากได้รุนแรงและลึมนึกอะไรแก่นั้นไม่ค่อยสนุกเลย. ถ้าในสถานที่นั้นไม่มีสิ่งที่ต้องการสำหรับเด็ก ๆ แล้ว ปัญหาก็ไม่มี. และบางที่ต้อองคิดหาอุบายทำลายและโยกย้ายสิ่งเหล่านั้นให้หมดไปจากสถานที่เช่นนี้เสีย ก็ดูเหมือนได้ผลเกินค่ากว่าสิ่งของที่ต้องเสียไป.

สิ่งรบกวนตามธรรมชาติบางประการ เช่นเสียงร้องของนกเป็นต้นนั้น ไม่เป็นปัญหาอันใดเพราะเป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย เช่นเดียวกับเสียงคลื่นเสียงลม ไม่นานเท่าใดก็เป็นการเคยชิน และเป็นการศึกษาในบางอย่างบางประการอีกด้วย.

แต่มีบางสิ่งบางอย่างที่ต้องทำการศึกษาจากมันอย่างใจเย็น. ที่สวนโมกข์ยุ่งชุมมาก มีน้อยวันเหลือเกินที่

ปราศจากยุ่ง แต่ไม่ปรากฏว่ามีเชื้อมาลาเรีย เนื่องจากเป็นยุทธมดาตัวเล็ก ๆ ซึ่งขึ้นมาจากคลองน้ำเค็มเป็นส่วนมาก. ในกรณีเช่นนี้ต้องเรียนรู้ถึงธรรมชาติของเหล่านี้ รู้จักหลีกเลี่ยงหรือป้องกัน. กลางวันไม่มียุ่งเลย ตอนพลบค่ำจะมีมาก จึงต้องหาวิธีป้องกันไม่ให้ตามขึ้นไปบนที่อาศัย เช่นออกมาเสียหรือไม่เปิดแสงไฟให้เห็นจนกว่าจะค่ำไปมากแล้ว รู้จักแบ่งเวลาการทำงานให้เข้ารูปหรือเหมาะสมกับธรรมชาติ เช่นเวลาที่มียุ่งเช่นนี้ด้วย ในที่สุดก็จะเหมือนกับไม่มียุ่งเหมือนกัน. การตัดตอนหรือป้องกันต้นเหตุ เช่นการระบายน้ำไม่ให้มีที่เกิดของยุ่งก็ช่วยได้มากและเป็นสิ่งที่ควรเอาใจใส่ตามที่ควร. ในบางครั้งยุ่งก็มีประโยชน์ในการช่วยไม่ให้นอนมากเกินไปกว่าธรรมดาหรือเกินความต้องการของร่างกาย.

บรรยากาศในสวนโมกข์เก่าที่พุมเรียง

การไม่ใช้มุ้ง ใช้ฟูก ใช้หมอนนั้นดีมาก, เว้นแต่ครวเจ็บไข้. ทำให้มีความคิดนึกกว้างขวางเบากายเบาใจ ตื่นดีกว่าธรรมดา เห็นการนอนเป็นเพียงการพักผ่อนชั่วคราวช่วยยามของร่างกายจริง ๆ ไม่ใช่เวลาหาความสุขหรือมัวเมาในอารมณ์สุข. สามารถที่จะบำเพ็ญแบบแห่งชาคริยานุโยคได้ดีที่สุดและง่าย ๆ ด้วย.

แต่ข้อนี้หมายเฉพาะภิกษุสามเณรที่กำลังฝึกฝนทางจิตโดยตรง ถ้ายังมีการศึกษาอย่างอื่น หรือการทำงานอย่างอื่นแทรกแซง อาจไม่ได้ผลเต็มตามที่ว่านี้นัก. ข้อนี้เนื่องจากเวลาที่จิตพักอยู่ในความสงบด้วยการนั่งอยู่หนึ่ง ๆ สบายกว่าการนอนเสียอีก การนอนเลยกลายเป็นของไม่อยากให้มีมา อยากตื่นอยู่ด้วยความแจ่มใสสดชื่น ในการยืน การเดินเล่น นั่งเล่นมากกว่า, เพราะสนุกหรือเพลิดเพลินดีกว่า. ร่างกายที่เคลื่อนไหวน้อย เช่นการเป็นอยู่ของโยคีนั้น มันต้องการนอนน้อยที่สุด อย่างที่เรียกว่าผิดธรรมดา. ข้อนี้คนธรรมดาอาจเข้าใจไม่ได้ ถ้าไม่เคยลองเป็นอยู่ตามแบบนั้นดูก่อน. หรือจะสังเกตเปรียบเทียบได้ในเวลาที่ป่วยไข้นอนอยู่หนึ่ง ๆ เคลื่อนไหวน้อยมาก ก็ต้องการหลับน้อยมาก คือนอนไม่ใครจะหลับนั่นเอง แต่นี้เป็นเรื่องของโรค ผิดตรงข้ามกับเรื่องของความสงบสบาย.

พวกเราอยู่กันที่นี่ ในสวนตัวได้รับความพอใจสะดวกสบาย ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นการทรมาน ทั้งนี้เนื่องจากการปรับระดับของจิตใจในเบื้องต้นไว้ถูกต้อง แต่มีคนภายนอกมีความรู้สึกว่าเป็นไปหรือทรมานไปก็มี.

ถ้าใครสามารถทำให้จิตใจของตนมองเห็นลู่ทางของความสงบได้ก็จะยิ่งอยากอยู่ในที่เช่นนี้ หรือให้มีการบีบคั้นมากกว่านี้ไปเสียอีก เพราะการอยู่เช่นนั้น มีเรื่องน้อย หรือแทบจะไม่มีเลยนั่นเอง มีโอกาสเพลิดเพลินอยู่ด้วยการคิดค้นและแสงสว่างแจ่มจ้าต่าง ๆ มีรสใหม่ ๆ แปลก ๆ.

แม้ภิกษุสามเณรประเภทที่ยังมีการศึกษาทางตำราหรือการศึกษาเบื้องต้นอื่น ๆ นั้น จะต้องมีความรู้สึกที่สูงไปในทางรักการศึกษาหรือเมาศึกษานั้นเอง ในที่สุดก็จะวิ่งเข้าหาสถานที่ที่มีเรื่องน้อยนั้นอีกเหมือนกัน.

ที่อยู่ที่ทำให้ความสบายมากไปนั้น ดึงเวลาหรือความคิดไปยังความเพลิดเพลิน การคิดประติตประดอยตกแต่ง

ให้สวยงามยิ่งขึ้น หรืออย่างน้อยที่สุด ก็ยังมีการกังวลเกี่ยวกับการระวังดูแลที่มากเกินไปจนเกินไป. ฉะนั้นจึงไม่ค่อยให้ประโยชน์อันแท้จริงแก่นักศึกษา และทั้งเป็นสิ่งที่กำลังหลงกันอยู่โดยไม่รู้ตัว โดยเห็นเป็นเกียรติหรือเป็นอะไรในทำนองนั้น ซึ่งทำจิตใจให้เป็น บ้าน มากกว่าเป็น อนาคาริกผู้ค้นคิด. ถ้าประชาชนส่วนมากของชาติพลอยหลงไหลไปตามนี้ด้วย นั่นก็คือความที่ศาสนาเป็นเสนียดของชาติอยู่โดยเร้นลับ. เสียหายทั้งสวนวัตถุและสวนจิตใจ.

*บทความนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา เมื่อปี ๒๕๔๖ และได้มีการพิมพ์ใหม่อีกอย่างน้อย ๔ ครั้ง และขอขอบคุณไม่ลืมนัก เมื่อจะตีพิมพ์ใหม่ในครั้งนี้ ได้ไปเรียนปรึกษาท่านผู้เขียน ท่านพอใจจะให้ชื่อว่า "สิบปีในสวนโมกข์" ดังที่ปรากฏอยู่ที่นี่ ส่วนเนื้อเรื่องภายในคงไว้ตามเดิมทุกประการ

และเนื่องจากบทความมีขนาดยาวมากจึงได้จัดแบ่งเป็น ๗ ตอน เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเข้าชม -- กลุ่มพุทธทาสศึกษา

[ชีวิตและผลงาน](#) > สิบปีในสวนโมกข์ ตอน ๕ สิ่งรบกวน

[หน้าแรก](#) | [ข่าว-กิจกรรม](#) | [ชีวิตและผลงาน](#) | [บทความ](#) | [แฟ้มภาพ](#) | [วาทะพุทธทาส](#) | [กลุ่มพุทธทาสศึกษา](#) | [จุดเชื่อมต่อ](#)

[สมุดเยี่ยม](#) | [แนะนำหน้าให้เพื่อน](#) | [Site Map](#)

กลุ่มพุทธทาสศึกษา ตู้ ปณ.๓๘ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๑๐
e-mail : info@buddhadasa.org

ลิปปีในสวนโมกข์*

เรื่องเล่าในวัยหนุ่มของพุทธทาสภิกขุ

๖

ของเล่น-ของจริง

เมื่อกกล่าวมาแล้ว ถึงตอนนี้ ฉันอยากจะพูดถึงเรื่องของเล่นบ้าง เท่าที่มันเกี่ยวกับภิกษุสามเณรผู้เป็นนักศึกษา.

การเล่น หรือ ของเล่น นั้น ดูเหมือนเป็นสิ่งที่คู่กันมากับมนุษย์อย่างที่จะแยกกันไม่ได้เป็นอันขาด. แม้พวกที่ขัดสนที่สุด ก็ยังมีการเล่นหรือเสียสละเพื่อเล่น. คนมีทรัพย์ก็เล่นสิ่งของแพง, ขรราวาสก็เล่น บรรพชิตก็เล่น เมื่อเล่นของถูก ๆ หรือวัตถุที่มีความงามตามธรรมชาติไม่สนุกก็เล่นของแพง ๆ เช่นเครื่องลายครามและเจียรไน. พระอริยเจ้าท่านก็ยังเล่น คือเล่นฉานและเล่นสมาบัติ อันได้แก่การเข้าฌานเล่นแปลก ๆ ออกฌานนั้นเข้าฌานนี้อย่างโลดโผนที่สุด เหมือนพวกนักกีฬาที่ซ้อมกีฬาต่าง ๆ ของตน หรือประดิษฐ์ท่าทางแปลก ๆ ใหม่ ๆ ขึ้นแล้วก็สนุกสนานกัน.

เมื่อเป็นดังนี้ พวกที่ยังเพ็งบวช หรือไกลต่อการเข้าฌานเล่า จะเล่นอะไรกัน? ฉันแนะนำให้เณรเล็ก ๆ เล่นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา หาความรู้รอบตัว ให้คอยศึกษาอย่างละเอียดถึงธรรมชาติรอบ ๆ ตัว จากนก จากปลา ต้นไม้ ดอกไม้ เพื่อเรียนรู้เรื่องการสืบพันธุ์ การงอก การเจริญเติบโต ตามแนวที่เคยศึกษามาจากตำราฝ่ายชีววิทยาให้ละเอียดยิ่งขึ้น ๆ ตามลำดับเท่าที่ตนจะทำได้. ยิ่งสิ่งที่เห็นได้ยาก ๆ เช่นเรื่องของปลวก ของไส้เดือนก็ยิ่งต้องเฝ้าดูกันเป็นเวลานาน ๆ.

บางทีก็แนะนำให้เล่นเกี่ยวกับงานก่อสร้าง รู้จักใช้และทำเครื่องมือเพื่อสะดวกในการที่จะเล่นหรือทำงานจริง ๆ อย่างอื่น ๆ ในวันข้างหน้า. เครื่องอุปกรณ์เกี่ยวกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ เรื่องเสียง แสง ไฟฟ้า กลศาสตร์

เหล่านี้ ก็แนะนำให้มาเล่นตามที่หาได้ ให้ทดลองทำตามที่จะทำได้ ตามที่จะพาเที่ยวดูได้. แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จะไม่ใช่ของเล่นโดยตรง ก็ยังสามารถทำกำลังงานของสัญชาตญาณที่รักของเล่น หรือการเล่น ให้ร่อยหรอไปได้ เป็นการสับเปลี่ยนเอามาใช้ในทางเป็นของจริงและเป็นการศึกษาเสีย ก็ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่จิตใจ ได้ผลดีอยู่เหมือนกัน.

ภิกษุสามเณรที่เป็นรุ่นใหญ่ขึ้นมา ก็แนะนำให้รู้จักสังเกตสูงขึ้นมาแต่ก็ไม่พ้นไปจากการคลุกคลีกันกับธรรมชาติ จนบอกไม่ได้ว่าเป็นของเล่นหรือของจริง. การคุย, การถกเถียงปัญหา การหัดใช้เสียงตามหลักแห่งอักษรศาสตร์ การหัดแสดงธรรม เหล่านี้ ถ้ารู้จักจัดให้ลึกซึ้งก็สนุกตีรับเวลาที่จะไปเล่นเหลวไหลอย่างอื่น ๆ มาให้หมด.

การไม่ได้หัวเราะเสียเลย หรือไม่มีเวลารู้สึกสนุกเพลิดเพลินเสียเลยนั้น คงจะทำให้เส้นประสาท หรือกล้ามเนื้อบางส่วนแห่งตึบ และกลายเป็นคนไม่สมประกอบไปบางส่วนก็เป็นได้ หรือจะเปิดโอกาสให้แก่โรคภัยบางอย่างโดยตรงก็ได้. ฉะนั้นแม้ในวงผู้ฝึกฝนการปฏิบัติธรรม ก็จะต้องแก้ปัญหาเรื่องนี้ให้ลุล่วงไปด้วยดีเหมือนกัน, จะถือว่า เป็นสิ่งนอกเรื่องไม่ได้. ผลของการเป็นอยู่ในสำนักบางสำนัก ปรากฏเป็นการเจ็บไข้, การวิกลจริต, และความคิดนึกที่แคบไม่สมบูรณ์ไปเสียนั้น ฉันเห็นว่าอาจมีขึ้นเพราะการละเลยในเรื่องนี้เสียเกินไป ไม่มากก็น้อย. เพื่อนนักศึกษา หรือผู้จะจัดตั้งสำนักศึกษาตามแบบนี้ ควรนึกดูให้ดีด้วย.

ภาพหนึ่งของการตระเวนเทศน์ในท้องถิ่น ระหว่างปี ๒๔๙๐-๒๔๙๑
พุทธทาสภิกขุ และคณะธรรมทาน จัดหน่วยเผยแผ่เคลื่อนที่โดยทางเรือ
เปิดงานเสียงธรรมะเทศน์ไปตลอดทาง
และบางครั้งก็ขึ้นบกแสดงธรรมกับประชาชนในอำเภอต่างๆ

เมื่อพูดถึงการเล่นแล้ว ควรจะพูดถึงของจริงหรืองานจริง ติดต่อกันไป.

พวกเราที่นี่ ที่สามารถช่วยตัวเองได้ในส่วนวิชาความรู้ ก็ตั้งหน้าระมัดระวังการเป็นอยู่ในวันหนึ่ง ๆ ของตน ๆ ให้มีความสว่างไสว มีความสุขและบริสุทธิ์เท่าที่จะทำได้. พวกที่ยังต้องรับคำแนะนำสั่งสอน ซึ่งเป็นภิกษุสามเณรชุดพิเศษ ก็ตั้งใจในการที่จะทำตามคำแนะนำสั่งสอน.

ทุกคนสำนึกในหลักที่เราถือเป็นสรณะ คือ **เรียนมาก, ทำงานมาก, กินอยู่ง่าย, อดทนและบริสุทธิ์, ประารถนาสูงในการบำเพ็ญประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น.**

สิ่งที่เรายำกั้นให้นึกถึงอยู่เป็นประจำวัน ก็คือพยายามผ่านสิ่งต่าง ๆ ไปด้วยความระมัดระวังสังเกตอย่างละเอียดลออ ไม่ว่าจะเป็นการกิน การนอน การได้พบ ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง การเล่น การเที่ยว การสมาคม ฯลฯ ทุกอย่างควรจะถือเป็นการศึกษาไปหมด เพื่อช่วยให้รู้จักสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริงเร็วเข้า จนไม่เที่ยวติดอยู่ในสิ่งใด ๆ และไม่มีทุกข์ ขยันทำงานเพียงเพื่อเป็นหน้าที่ของสังฆารที่ยังไม่แตกดับ ให้มีความฉลาดรอบรู้เกิดขึ้นทุก ๆ อิริยาบถที่เคลื่อนไหว จนกว่าจะรู้สิ่งที่สูงสุด ไม่มีอะไรบงกชความอยากรู้อีกต่อไป.

ที่สวนโมกข์เรามีหอสมุดน้อย ๆ ต่างหาก จากหอสมุดธรรมทานที่ตั้งอยู่ที่ตำบลตลาด. หอสมุดที่สวนโมกข์มีหนังสือธรรมและบาลี นับตั้งแต่พระไตรปิฎกและอรรถกถาลงมาจนถึงแบบเรียนนักธรรม, และยังมีหนังสือแบบเรียนสามัญศึกษาบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ สำหรับพระเณรรุ่นเล็ก.

เมื่อเวลาว่างในบางฤดู สำหรับบางคนได้เรียนวิชาสามัญศึกษา ประเภทที่ช่วยให้เกิดความเฉียบแหลมเฉลียวฉลาด เช่นวิชาคำนวณ กระทั่งวรรณคดี. ในเรื่องนี้เรารู้จักว่าภิกษุสามเณร ที่จะมีความรู้พอตัวหรือคล่องแคล่ว ควรผ่านความรู้รอบตัวที่จะช่วยให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรมาบ้างเสียก่อน การนั่งคิดนอนคิดคนเดียวของตนจะได้แล่นไปถูกทาง. เรียนแต่หลักสูตรของพระเณร เท่าที่ตั้งไว้ในสมัยนี้อย่างเดียวมันไม่พอโดยแน่นอน, และ

เหมาะแต่ผู้ที่ได้ผ่านโลกมาแล้วเท่านั้น.

ถ้าจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งให้ถูกต้องที่สุด ก็ต้องกล่าวว่า หลักสูตรการศึกษานั้น ถ้าทำได้ควรจัดเฉพาะคนเป็นคน ๆ ไป เป็นดีกว่าอย่างอื่น.

เมื่อมีเวลาว่าง ก็ฝึกฝนวิธีการเผยแพร่ เช่นการหัดเขียนบทประพันธ์ชนิดต่าง ๆ บางคนมีนิสัยไม่ให้แก่การนี้ เสียทีเดียว แต่เมื่อได้อบรมกันอยู่นาน ๆ เข้ากับพวกที่มีนิสัย ก็ค่อยมีนิสัยขึ้นบ้างตามลำดับ. การหัดเขียนส่งไปลงพิมพ์นั้นช่วยให้เขียนเป็นเร็วกว่าอย่างอื่น.

การออกหนังสือพิมพ์อ่านกันเองแต่ในหมู่ผู้แรกศึกษาด้วยกันนั้น ฉันส่งเสริมอยู่เสมอ ๆ ในสมัยที่กระดาศยัง ร่ำรวย. บางคนยังมีเวลาว่างพอที่จะช่วยฉันทำงานในหน้าที่ ซึ่งพอจะเรียกได้ว่าเลขานุการ หรือผู้ช่วยในการลอก คัดขีดเขียน หรือตรวจข้อความที่มีผู้ส่งมาลงหนังสือพิมพ์พุทธศาสนาของคณะธรรมทาน เป็นการหัดวิจารณ์ ข้อความต่าง ๆ ไปในตัว ซึ่งช่วยให้รู้ภาษาไทยเร็วขึ้นมาก.

เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้ว คนเราจะดีได้หรือจะมีความสามารถจริง ๆ นั้นกินเวลานานมาก เพราะเพียงแต่การศึกษาอย่างเดียวไม่พอ ต้องมีการอบรมกันอยู่กับมรรยาทที่งดงาม ทั้งทางจิตและทางกาย ซึ่งหมายถึงการบังคับตัวเองให้ได้ทั้งที่ ลับและที่แจ้ง พร้อม ๆ กันไปกับการศึกษานั้นทีเดียว เพราะทั้งสองอย่างต้องกินเวลามากเท่า ๆ กัน. เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่นานเข้าก็เข้ายากยิ่งต้องอาศัยการปลุกปลอบเร้าใจ จากครูหรือมิตรสหายอยู่เสมอ ๆ ด้วย ซึ่งฉันเห็นว่างานอันหนึ่งนี้เป็นงานหนักมาก เพราะเกี่ยวกับหยั่งทราบถึงภายในใจคนอื่น ซึ่งจะทำได้ดีก็ต่อเมื่อมีโอกาสจับตาดูด้วยความสังเกต อย่างใกล้ชิดอยู่เสมอเท่านั้น และสิ่งนี้ก็ป็นงานจริงอันหนึ่งเหมือนกัน มิฉะนั้น นักศึกษาเหล่านั้นจะตลอดรอดฝั่งไปไม่ได้. เพราะเป็นการล่องไปตามบุญตามกรรม เช่นเดียวกับการเลี้ยงลูกอ่อนที่นำไปสีกแต่ ว่าตามหน้าที่.

ฉันพยายามเสมอที่จะให้ทุก ๆ คนที่อยู่ด้วยกันรู้จักทำตน ให้เป็นเพื่อนที่ดีต่อกัน ในเรื่องปลุกปลอบน้ำใจของกันและกัน โดยอาศัยความรักใคร่เป็นสำคัญอยู่เสมอ ๆ, และบันทึกไว้เช่นเดียวกับเรื่องที่เราบันทึกอื่น ๆ. สรุปรวมความสั้น ๆ ว่า เราได้พยายามกันทุก ๆ ทาง ในอันที่จะให้การกระทำของเรา ผลักดัน

เราไปในทางสูงอยู่ตลอดเวลา ทั้ง ๆ ที่เราจะรู้ได้และรู้ไม่ได้ชัดเจน ซึ่งหวังว่าเมื่อเราอยู่ในสถานที่ที่นานพอสมควร แล้วต่อไปเราจะมีสุขหรือเอาตัวรอดได้.

ถ้าท่านจะได้พลิกดูที่ปกหน้าและปกหลังด้านในของหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา ปีที่ ๔ เล่ม ๓ หรือเล่ม ๔ ก็ตาม ตอน ความฝันของคณะธรรมทาน ในแผนกสวนโมกข์ จนเข้าใจดีแล้ว ฉันอาจกล่าวกับท่านได้ว่า เราได้รับความพอใจที่สุด.

แม้เราจะทำกันตามสติกำลังหรือตามความสามารถอันจะเรียกว่าอย่างเด็ก ๆ ทำก็ไม่ผิดนัก เราก็ได้ทำให้ ลุล่วงไปตามที่เราฝัน ๆ ไว้ได้หลายสิบเปอร์เซ็นต์ ซึ่งเราหวังว่าคงจะเต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ได้สักคราวหนึ่งในวันข้างหน้า. และสิ่งสุดท้ายที่เราหวังกันนั้นก็คือ ความสามารถในการเผยแพร่พุทธศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งเป็นการช่วยกันจัดโลกนี้ ให้เป็นโลกที่เต็มไปด้วยความสุขตามความสามารถของตน ๆ ในเมื่อวิธีการอย่างอื่น ๆ ไม่อาจสร้างสรรค์สันติภาพให้แก่โลกได้อีกต่อไป. เรายินดีเสียสละ อดทนต่อการกระทบกระทั่งจากผู้อื่นที่เข้าใจผิด พร้อมกับการชื่นชมยินดี ในเมื่อมีผู้นุโมทนาสาธุการ เนื่องจากเข้าใจถูกในงานที่เราทำเรื่อย ๆ ไป จนกว่าจะลุล่วง จดหมาย.

▶ ตอน ๑๒๓๔๕๖๗

*บทความนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา เมื่อปี ๒๕๔๖ และได้มีการพิมพ์ใหม่อีกอย่างน้อย ๔ ครั้ง และข้อความไม่ลู่จะตรงกันนัก เมื่อจะตีพิมพ์ใหม่ในครั้งนี้ได้ไปเรียนปรึกษาท่านผู้เขียน ท่านพอใจจะให้ชื่อว่า "สิบปีในสวนโมกข์" ดังที่ปรากฏอยู่นี้ ส่วนเนื้อเรื่องภายในคงไว้ตามเดิมทุกประการ

และเนื่องจากบทความมีขนาดยาวมากจึงได้จัดแบ่งเป็น ๗ ตอน เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเข้าชม -- กลุ่มพุทธทาสศึกษา

[ชีวิตและผลงาน](#) > สิบปีในสวนโมกข์ ตอน ๗ ทุน

[หน้าแรก](#) | [ข่าว-กิจกรรม](#) | [ชีวิตและผลงาน](#) | [บทความ](#) | [แฟ้มภาพ](#) | [วาทะพุทธทาส](#) | [กลุ่มพุทธทาสศึกษา](#) | [จุดเชื่อมต่อ](#)

[สมุดเยี่ยม](#) | [แนะนำหน้านี้ให้เพื่อน](#) | [Site Map](#)

กลุ่มพุทธทาสศึกษา ตู ๒๓.๓๘ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๑๐
e-mail : info@buddhadasa.org

สิบปีในสวนโมกข์*

เรื่องเล่าในวัยหนุ่มของพุทธทาสภิกขุ

๗

ทุน

เรื่องสุดท้ายที่ฉันจะเล่าสู่ท่านทั้งหลายฟังก็คือเรื่อง ทุน. เรื่องนอกนั้น โดยมากก็เป็นเรื่องที่ท่านอาจทราบได้แล้ว หรือบางเรื่องก็เป็นของส่วนตัว เกินไปกว่าที่จะนำมาเล่าในหน้ากระดาษเหล่านี้

ทุนอันแรก คือ เงินและแรง. การใช้จ่ายเนื่องกับสวนโมกข์นั้น ปรากฏอยู่แล้วตามบัญชีในแถลงการณ์ของคณะกรรมการ ว่ามีจำนวนเท่าใด. ทั้งหมดนั้นส่วนมากใช้ในการตกแต่งสถานที่ การล้อมลวดหนามการทำที่ปักอาศัย และใช้เป็นค่าหยุดหย่าในคราวเจ็บไข้ ตลอดจนค่าเดินทางไปมาซึ่งมีอยู่บ่อย ๆ. บางปีก็มากบางปีก็น้อย.

เมื่อมาช่วยงานก่อสร้างในสวนโมกข์
ชาวบ้านนำอาหารมาเลี้ยงกันเอง
เพราะทราบว่าสวนโมกข์ยังยากจนอยู่

และนับตั้งแต่แรกเริ่มมา เมื่อพิจารณาแล้ว อาจพบความจริงได้อย่างหนึ่งว่า การจัดสถานที่แบบนี้ ไม่เป็นการหมดเปลืองมากมายอย่างที่เลย เมื่อคำนึงถึงผลแล้ว รู้สึกว่าได้ผลเกินค่า หากแต่ว่าผลนั้น ๆ เป็นสิ่งที่ไม่มิตัวมีตนแสดงอยู่ปรากฏชัดเหมือนการบริจาคสร้างโบสถ์สร้างวัด สร้างโรงเรียน เป็นต้น จึงดูเป็นไมชวนให้ทำ. การเสียสละเพียงเท่านี้ในประเทศไทยเรามีคนอาจจะสละได้เป็นจำนวนหลายหมื่นคน หากแต่ว่ากิจการอันนี้ยังไม่เป็นที่เข้าใจดีสำหรับผู้พร้อมที่จะเสียสละเหล่านั้นเท่านั้น.

ทุนอันที่สอง คือ กำลังน้ำใจ พวกเราได้กำลังน้ำใจกันมาจากไหน ท่านอาจทราบได้แล้วจากข้อความที่เขียนมาข้างต้น ๆ. ทุนอันนี้ สำคัญยิ่งไปกว่าเงินหรือแรง เพราะถ้าไม่มีกำลังใจมุ่งหวังอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างแรงกล้า และได้รับการสนับสนุนจากมิตรสหาย และเหตุการณ์บางอย่างอยู่เสมอแล้ว ก็ชวนให้เบื่อหน่าย. ฉะนั้นการที่มีผู้อ่านหนังสือเพื่อหาความรู้ หรือเพื่อทราบข่าวกิจการของเราก็ตาม เป็นการให้กำลังน้ำใจอย่างดีของเราอยู่ส่วนหนึ่ง ซึ่งเราขอขอบคุณโดยทั่วกัน.

พระดุลยพากย์สุวัฒน์ ข้าราชการระดับสูง อีกท่านหนึ่ง ซึ่งท่านพุทธทาส
ถือว่า เป็นสหายธรรม ที่สำคัญมากเช่นกัน เพราะมีบทบาทช่วยเหลือ กิจการ
งานเผยแผ่
ของสวนโมกข์มาโดยตลอด

ทุนอันที่สาม ซึ่งเป็นอันดับสุดท้าย ได้แก่ ผู้กล้ารับภาระจัดการเป็นตัวยืนโรง ถ้าไม่มีใครทำหรือใครช่วยก็ ยินดีที่จะทำไปคนเดียวเรื่อย ๆ ไม่ยอมเลิกล้ม ได้เท่าใดก็เอาเท่านั้น ซึ่งมีความสำคัญในข้อที่ว่า คนที่คอยให้ทุน หรือกำลังใจนั้น มิใช่ได้มาทำด้วยได้.

ต่อเมื่อทุนมีครบพร้อมทั้งสามประการดังกล่าวมา กิจการก็ก่อรูปและดำเนินไปได้ สำหรับงานประเภทนี้ ซึ่ง เราอาจกล่าวได้เต็มปากว่า ไม่เป็นงานที่ชวนให้ทำตามธรรมชาติ เหมือนงานที่ได้รับค่าจ้างรางวัลตรง ๆ เสียเลย. ฉะนั้นขอแสดงความหวังเป็นอย่างมากว่า เพื่อนพุทธบริษัทผู้ใดที่ตั้งใจจะจัดงานตามแบบนี้ขึ้น ควรจะรวมทุนทั้งสาม ประการนี้ให้ครบถ้วนเสียก่อน การกุศลชนิดที่ไม่มีค่าจ้างหรือเงินเดือนนี้ ซึ่งความจริงไม่ใช่เป็นของทาน แต่เป็น ของชาติและศาสนา จึงจะดำเนินไปได้ ไม่มากก็น้อย.

ในที่สุด ขอสรุปการเล่าอันยืดยาวของฉันทันด้วยถ้อยคำสั้น ๆ ว่า พวกเรากำลังได้รับความพอใจในงานที่ทำ มีความกล้าหาญรื่นเริง เป็นสุขสบายดีอยู่ทั่วกันทุกคน. และตั้งใจที่จะทำหน้าที่ของเราเรื่อย ๆ ไปไม่ว่าสถานการณ์ ของโลกจะเปลี่ยนไปอย่างไร.

▶ ตอน ๑๒๓๔๕๖๗

*บทความนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ พุทธศาสนา เมื่อปี ๒๔๘๖ และได้มีการพิมพ์ใหม่อีกอย่างน้อย ๔ ครั้ง และขอบทความไม่สู้จะตรงกันนัก เมื่อจะตีพิมพ์ใหม่ในครั้งนี้ ได้ไปเรียนปรึกษาท่านผู้เขียน ท่านพอใจจะให้ชื่อว่า "สิบปีในสวนโมกข์" ดังที่ปรากฏอยู่ที่นี่ ส่วนเนื้อเรื่อง ภายในคงไว้ตามเดิมทุกประการ

และเนื่องจากบทความมีขนาดยาวมากจึงได้จัดแบ่งเป็น ๗ ตอน เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเข้าชม -- กลุ่มพุทธทาสศึกษา

[ชีวิตและผลงาน](#) > สิบปีในสวนโมกข์ ตอน ๗ ทุน

[หน้าแรก](#) | [ข่าว-กิจกรรม](#) | [ชีวิตและผลงาน](#) | [บทความ](#) | [แฟ้มภาพ](#) | [วาทะพุทธทาส](#) | [กลุ่มพุทธทาสศึกษา](#) | [จุดเชื่อมต่อ](#)

[สมุดเยี่ยม](#) | [แนะนำหน้านี้ให้เพื่อน](#) | [Site Map](#)

Buddhadasa.org

กลุ่มพุทธทาสศึกษา ตู ๒๘ อ.ฝาง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๑๐
e-mail : info@buddhadasa.org

